

VILNIAUS UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
CIVILINĖS TEISĖS IR CIVILINIO PROCESO KATEDRA

Dieninio skyriaus V kurso
Komerčinės teisės atšakos studentės
Živilės Dukštaitės

MAGISTRO DARBAS

**JUNGTINĖS VEIKLOS SAMPRATOS REIKŠMĖ
KONKURENCIJOS TEISĖJE**
**Influence of joint venture concept in
competition law**

Vadovas: Asist. M.Juonys

Recenzentas: Lekt. Š.Keserauskas

Vilnius

2007

TURINYS

1. ĮŽANGA.....	2
2. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATA.....	5
2.1. JUNG TINĖS VEIKLOS RŪŠYS IR SAMPRATA CIVILINĖS TEISĖS PRASME.....	5
2.1.1. Jungtinės veiklos samprata tarptautinėje praktikoje.....	5
2.1.2. Jungtinės veiklos samprata Lietuvos teisėje.....	7
2.2. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATA KONKURENCIJOS TEISĖJE, SKIRTUMAI NUO SAMPRATOS CIVILINĖJE TEISĖJE	9
2.3. JUNG TINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ IŠSKYRIMAS KONCENTRACIJŲ KONTROLĖS PRASME	12
2.4. JUNG TINĖS VEIKLOS SUSITARIMAI, PATENKANTYS Į KONCENTRACIJŲ KONTROLĖS SRITĮ, ŠIŲ SUSITARIMŲ POŽYMIAI.....	15
2.4.1. Apyvartos kriterijų tenkinimas	16
2.4.2. Jungtinės veiklos patekimas į koncentracijos apibrėžimą.	19
2.5. JUNG TINĖS VEIKLOS, NEPATENKANČIOS Į KONCENTRACIJŲ KONTROLĖS SRITĮ.	30
3. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATOS REIKŠMĖ.	32
3.1. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATOS REIKŠMĖ IKI BENDRIJOS KONKURENCIJOS TEISĖS 2004 M. REFORMŲ.....	32
3.2. KONCENTRACIJŲ VERTINIMO TESTO PAKEITIMAS	38
3.2.1. Dominavimo testo konkurencijos teisėje keltos problemos jungtinių veiklų aspektu	38
3.2.2. Naujo koncentracijų vertinimo testo įvedimas.....	40
3.3. JUNG TINĖS VEIKLOS SKIRSTYMO Į RŪŠIS PAGRINDIMAS. SKIRTINGO ATSKIRŲ JUNG TINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ REGLAMENTAVIMO SUKELTOS PROBLEMOS	42
3.5. JUNG TINĖS VEIKLOS VERTINIMAS PO 2004 M. BENDRIJOS KONKURENCIJOS TEISĖS REGLAMENTAVIMO REFORMŲ	47
3.5.1. Santykis tarp atskirų jungtinės veiklos rūšių. Pasikeitęs požiūris į jungtinę veiklą	47
3.5.2. Jungtinių veiklų vertinimas pagal naują koncentracijų kontrolės testą	51
4. IŠVADOS.....	54
Priedas Nr. 1.....	57
Summary.....	57
5. NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS	60

1. ĮŽANGA

Tiek Lietuvoje, tiek užsienio valstybėse pastaruosius kelis metus sparčiai populiarėja bendradarbiavimas tarp verslo subjektų jungtinės veiklos forma. Jungtinė veikla suteikia galimybę ūkio subjektams vykdyti projektus, tarpusavyje pasidalinant finansinę projekto našta bei galimą riziką, todėl ūkio subjektai gali imtis rizikingesnių projektų, susijusių, pavyzdžiui, su naujų produktų bei technologijų kūrimu ar tobulinimu. Iš kitos pusės bendradarbiaudami jungtinės veiklos forma, subjektai, tuo pačiu išlaikydami atskirą savo subjektiškumą, turi galimybę įgauti pakankamai didelę rinkos galią, kuri leistų jiems išeiti ir sėkmingai konkuruoti tarptautinėse rinkose. Kalbant apie jungtinę veiklą konkurencijos teisės kontekste, svarbesnis yra ne pats jungtinės veiklos apibrėžimas, kadangi, kaip bus matyti iš tolimesnio nagrinėjimo vieningos jungtinės veiklos sąvokos praktiškai išskirti neįmanoma, o jungtinės veiklos skirstymas į rūšis ir kriterijai, kuriais remiantis sandoris priskiriamas kažkuriai iš rūšių.

Iš praktinės pusės konkurencijos teisės aspektai verslininkams, ketinantiems vykdyti jungtinę veiklą, turi reikšmės pasirenkant jungtinės veiklos formą, nustatant jungtinės veiklos sutarties sąlygas. Taip pat vykdomos jungtinės veiklos priskyrimas pagal jos požymius vienai ar kitai rūšiai, gali įtakoti sutarties atidedamąsias sąlygas bei lemti patį jungtinės veiklos įgyvendinimą.

Teisinio reglamentavimo aspektu jungtinės veiklos samprata ir skirstymas į rūšis tapo svarbūs dalį jungtinės veiklos sandorių konkurencijos teisės prasme apibrėžus kaip koncentracijas. Nuo pat koncentracijų kontrolės sistemos sukūrimo pradžios jungtinės veiklos sandoriai, traktuojami kaip koncentracijos, konkurencijos teisės prasme buvo vertinami kitaip nei likę jungtinės veiklos sandoriai.

Darbo tikslas yra apibrėžti jungtinės veiklos sampratą konkurencijos teisės aspektu, apibendrinti sandorių požymius, kuriais remiantis jungtinė veikla konkurencijos teisėje yra priskiriama vienai ar kitai rūšiai, rasti pagrindimą, kokie teisiniai, ekonominiai ir/ar socialiniai motyvai lėmė jungtinės veiklos skirstymą į atskiras rūšis, nustatyti, kokias problemas kelia (jei tokių yra) jungtinės veiklos skirstymas į rūšis ir skirtingas jų vertinimas. Be to, atsižvelgiant į tai, jog 2004-ieji konkurencijos teisėje apibūdinami kaip didelių permainų metai, šiame darbe bus siekiama paanalizuoti, kokią įtaką 2004-ųjų reglamentavimo pakeitimai turėjo toje dalyje, kiek tai yra susiję su jungtine veikla, jos

skirstymu į atskiras rūšis ir skirtingu atskirų jungtinės veiklos rūšių vertinimu. Darbą sąlyginai galima suskirstyti į dvi dalis: pirmojoje dalyje bus nagrinėjama jungtinės veiklos samprata įvairiuose kontekstuose, rūšys bei požymiai, antroje – bus bandoma įvertinti, kokias pasekmes sukelia termino „jungtinė veikla“ supratimas vienu ar kitu aspektu, kokią reikšmę turi, kad jungtinės veiklos sandoris yra priskiriamas vienai iš rūšių.

Darbe bus daugiausiai remiamasi bei istoriniu lyginamuoju metodais, kadangi jungtinės veiklos sampratos reikšmė istoriškai kito, priklausomai nuo teisinio reguliavimo. Kokią reikšmę turi jungtinės veiklos supratimas galima nustatyti tik išanalizavus, kokios istorinės priežastys lėmė atskirų jungtinės veiklos rūšių išskyrimą ir skirtingą jų traktavimą bei istorinę požiūrio į jungtinę veiklą apskritai raidą. Kadangi konkurencijos teisėje didelę reikšmę turi teismų bei kompetetingų konkurencijos institucijų (Europos Komisijos (toliau – Komisija) Europos mastu bei Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos (toliau – Konkurencijos tarybos) Lietuvoje) sprendimai, bendroms tendencijoms nagrinėjamoje srityje nustatyti bus nemažai naudojamos apibendrinimo metodai, apžvelgiant sprendimus skirtingose bylose ir siekiant nustatyti ar tam tikru aspektu egzistuoja/neegzistuoja vieninga praktika. Toje darbo dalyje, kur bus nagrinėjamos jungtinės veiklos, patenkančios į koncentracijų kontrolės sritį bus naudojami analogijos ir dedukcinis metodai, ypač tose srityse, kur nėra daug praktikos dėl jungtinių veiklų vertinimo, tačiau nemažai yra buvę su kitomis koncentracijų rūšimis susijusių praktinių atvejų. Pasinaudojant apie kitas koncentracijų rūšis sukauptais duomenimis bei koncentracijų ir jungtinių veiklų (patenkančių į koncentracijų kontrolės sritį) panašumais, bus daromos išvados apie tikėtiną jungtinių veiklų ar atskirų jų požymių vertinimą. Fragmentiškai bus naudojamas lyginamasis metodas atskiroms egzistuojančioms nuomonėms tam tikru klausimu ar kai kurių užsienio šalių reglamentavimo praktikai apžvelgti.

Svarbiausi šaltiniai, kuriais bus remiamasi darbe yra pirminiai (Europos Bendrijos steigimo sutartis¹ (toliau – EB Sutartis)) ir antriniai (reglamentai, Komisijos pranešimai bei gairės ir pan.) Europos Sąjungos teisės aktai, taip pat EB pirmosios instancijos bei teisingumo teismo praktika konkurencijos teisės srityje, Komisijos sprendimais bylose. Įvairių darbe nagrinėjamų požiūrių bei teiginių pagrindimui nemažai bus naudojamos įvairiuose dokumentuose (kaip pavyzdžiui, metiniuose Komisijos pranešimuose dėl konkurencijos politikos, Žaliojoje knygoje) Komisijos išsakyta nuomone bei pozicija. Daug mažiau bus

¹ Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.

analizuojami Lietuvos Respublikos teisės aktai. Tokį darbo autoriaus pasirinkimą lemia visų pirma tai, kad konkurencijos teisės plėtra Lietuvoje prasidėjo dar visai neseniai, kai 1992 m., buvo priimtas pirmasis Konkurencijos įstatymas, ir todėl Lietuvos konkurencijos teisė negali pasigirti ilgametėmis, tvirtomis tradicijomis. Antra, net ir pradėjusi 1992 m. vystyti konkurencijos teisę, Lietuva praktiškai nesuformavo atskiro, savito požiūrio į konkurencijos teisės reiškinius, kadangi nacionalinės teisės normos buvo derinamos su EB teisės normomis. Tokį teisės derinimą lėmė Lietuvos siekis tapti ES nare, o nuo 1995 m. ir teisiniai įsipareigojimai, kuriuos Lietuva prisiėmė pasirašydama Europos sutartį² (Sutarties 69 str.). Taigi, Lietuvos teisės aktai, kaip didelė dalimi atitinkantys Bendrijos teisės aktus, giliau analizuojami nebus, tačiau bus stengiamasi atkreipti dėmesį į nacionalinio tam tikrų aspektų reglamentavimo ypatumus, lyginant su Bendrijos teise. Taip pat darbe nesiremiama Lietuvos teismų praktika konkurencijos teisės srityje bei Konkurencijos tarybos nutarimais. Darbe bus daug dėmesio skiriama jungtinei veiklai patenkančiai į koncentracijų kontrolės sritį, todėl teismų praktika neįmanoma remtis dėl tos priežasties, jog 1996-2005 m. tik keturi Konkurencijos tarybos sprendimai buvo apskūsti teismui, tačiau trys skundai buvo atsiimti, o ketvirtuoju atveju teismas Konkurencijos tarybos sprendimą patvirtino³. Be to, peržiūrėjus Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, kaip aukščiausios instancijos, kurios sprendimai galėtų tarnauti kaip precedentai, pastarųjų kelerių metų nutartis konkurencijos teisės srityje, pastebėtina, kad didžioji nagrinėtų bylų dalis yra susijusi su Reklamos įstatymo pažeidimais ar ūkio subjektų piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi, o su darbe nagrinėjamais temos aspektais susijusių bylų nėra. Aiškinantis tendencijas Lietuvos konkurencijos teisės srityje daugiausia bus remiamasi Konkurencijos tarybos metinėmis ataskaitomis.

² Valstybės žinios, 1998, Nr. 11-266.

³ Darbo autorius remiasi duomenimis, pateiktais, Konkurencijos tarybos 2005 m. darbo ataskaitoje (psl. 11, 36). Atstovavimo teismuose 2006-2007 m. duomenys dar nėra skelbiami.

2. JUNGGINĖS VEIKLOS SAMPRATA

2.1. JUNGGINĖS VEIKLOS RŪŠYS IR SAMPRATA CIVILINĖS TEISĖS PRASME.

2.1.1. Jungtinės veiklos samprata tarptautinėje praktikoje.

Jungtinė veikla tarptautinėje praktikoje yra terminas, neturintis konkretaus apibrėžimo. Literatūroje terminą „jungtinė veikla“ galima rasti vartojamą labai įvairiais aspektais. Neretai jungtinės veiklos terminu yra apibrėžiamas šalių bendradarbiavimas, įnešant kapitalą, kitą turtą į bendrą ribotos atsakomybės įmonę mainais už šios įmonės akcijas.⁴ Kai kurie autoriai bando atskirti jungtinės veiklos susitarimus nuo bendradarbiavimo susitarimų⁵. Vadovaujantis tokiu skirstymu jungtinės veiklos susitarimams priskiriamos tos bendradarbiavimo formos, kai šalys sukuria bendrai valdomą verslą, kuris veikia kaip atskiras vienetas, bei bendrai dalinasi gautą pelną ar patirtus nuostolius. Šiuo požiūriu jungtinė veikla apima korporatyvinės jungtinės veiklos bei strateginio aljanso atvejus. Bendradarbiavimo susitarimais paprastai nesukuriamas tiesioginis pelno ar nuostolių dalybos mechanizmas, šalys neperduoda jungtinei veiklai, kaip atskiram vienetui jokio turto, o jų bendradarbiavimas remiasi grynai sutartiniu pagrindu. Paprastai bendradarbiavimo susitarimais laikomi susitarimai, kuriais šalys bendrai naudojasi ištekliais, vykdo bendrus pirkimus ar pardavimus. Vis dėlto dauguma autorių sutinka, kad terminas jungtinė veikla turi labai plačią reikšmę, todėl dažnai neįmanoma rasti griežtos ribos tarp jungtinės veiklos ir kitų komercinio bendradarbiavimo sutarčių.

Iš dalies jungtinės veiklos sampratą galima paaiškinti per jungtinės veiklos bruožus. Pirmasis iš bruožų yra bendrų tikslų siekimas per jungtinę veiklą. 2004 m. PricewaterhouseCoopers kartu su CFO Research Services atlikta JAV pirmaujančių įmonių vadovų apklausa⁶ parodė, kad bendradarbiavimu siekiama įėjimo į naujas rinkas, gamybos kaštų sumažinimo, rizikos pasidalinimo, naujų produktų plėtros, priėjimo prie naujų paskirstymo kanalų ar geografinio augimo. Kaip vieną iš jungtinės veiklos požymių galima

⁴ COMBEN, Andrew. Joint ventures and shareholder's agreements. Second edition. Tottel publishing, 2005, psl. 3, para 1.2.

⁵ HEWITT, Ian. Joint ventures. Third edition. Sweet and Maxwell Limited, 2005, psl. 10.

⁶ Apklausos duomenys cituojami HEWITT, Ian. Joint ventures. Third edition. Sweet and Maxwell Limited, 2005, psl. 7.

paminėti, kad šalys, siekdamos tikslų, į jungtinę veiklą įneša tam tikro turto (finansus, nekilnojamąjį ar kitą materialų turtą, darbuotojus, know-how, intelektinę nuosavybę ir pan.). Turto įnešimas gali pasireikšti turto perdavimu jungtinei veiklai kaip atskiram verslo vienetui, arba sąlygų kitai (-oms) jungtinės veiklos šaliai (-ims) naudotis jos turtu ar gauti iš šio turto naudą sudarymu. Abipusės naudos gavimas iš jungtinės veiklos, beje, taip pat yra vienas iš jungtinės veiklos bruožų, tačiau kalbant apie naudą nereikėtų apsiriboti vien tiesiogine finansine nauda. Neretai jungtinė veikla pasižymi ir ribotu veiklos terminu.

Dažnai jungtinės veiklos sąvoka apima tokias vykdymo formas, kaip korporatyvinė jungtinė veikla arba jungtinė veikla siaurąja prasme (kai šalys bendrų tikslų siekia per specialiai tam tikslui įkurtą juridinį, dažniausiai ribotos atsakomybės, asmenį), strateginis aljansas (bendradarbiavimas, bendrų projektų vykdymas, bendrų tikslų siekimas nusteigiant juridinio asmens), ar partnerystė (kurios apibendrintos sampratos pateikti praktiškai neįmanoma dėl tos priežasties, kad partnerystės turinys skirtingose valstybėse pakankamai skiriasi priklausomai nuo nacionalinio teisinio reguliavimo (gali būti registruotinos arba neregistruotinos, viešos ar neatskleistos), tačiau dažniausiai pasižymi bendra neribota partnerių atsakomybe). Tačiau jungtinę veiklą suprantant plačiai, jai priskirti galima ir tokius susitarimus, kaip agentinės, licencinės sutartys bei distribucijos, franšizės ar konsorciumo sutartys.⁷ Nors kai kurias iš šių sutarčių labiau būtų galima laikyti alternatyvomis jungtinei veiklai, tačiau iš kitos pusės jos visos ir yra jungtinės veiklos ta prasme, kad pasižymi tam tikra bendradarbiavimo forma tarp šalių ir gaunamos naudos pasidalinimu⁸.

Nesant griežtų jungtinės veiklos atribojimo nuo kitų komercinių bendradarbiavimo sutarčių kriterijų, taip pat nesant vieningo jungtinės veiklos apibrėžimo, šiame darbe bus remiamasi plačiąja jungtinės veiklos samprata, t.y. jungtine veikla bus laikomi bet kokio pobūdžio susitarimai, kuriais dvi ar daugiau šalių sujungia savo išteklius ar bendradarbiauja vykdant verslą ir gaunant abipusę naudą.

Taip pat tarptautinėje praktikoje jungtinė veikla kartais yra skiriama į dvi rūšis:

1. Korporatyvinė jungtinė veikla (angl. *corporate JV*), kuria šalys perduoda dalį kapitalo bendrai vykdomam verslui, sukurdamos atskirą juridinį asmenį su atskira valdymo struktūra;

⁷ COMBEN, Andrew. Joint ventures and shareholder's agreements. Second edition. Tottel publishing, 2005, psl. 5-8.

⁸ *Ibid.*, psl. 5

2. Sutartinio pobūdžio jungtinė veikla (angl. *contractual JV*). Sutartinė jungtinė veikla pasižymi tuo, jog bendrų jungtinės veiklos tikslų yra siekiama sutarčių pagrindu. Iki jungtinės veiklos buvusi įmonių struktūra nesikeičia, dukterinės įmonės nėra kuriamos, tačiau susisaisto sutartiniais ryšiais, dėl kurių tarp jų kyla pakankamai ryškus bendradarbiavimas ir / ar veiksmų koordinavimas. Paprastai šiai formai priskiriamas aljansas ir alternatyvios jo formos: bendradarbiavimo susitarimai (angl. *collaboration agreements*), konsorciumo susitarimai (angl. *consortium agreements*) ir strateginis aljansas (angl. *strategic alliance*).

Toks jungtinės veiklos skirstymas į rūšis yra paremtas labiau praktiniais, o ne teisiniais pagrindais, juo labiau, kad kai kuriose valstybėse dėl nacionalinio teisinio reglamentavimo ypatumų, kartais sunku atskirti, kuriai rūšiai priklauso konkreti jungtinė veikla. Jungtinės veiklos skirstymas į rūšis turi labiau praktinę reikšmę ir padeda nagrinėti bei apibendrinti jungtinės veiklos požymius, todėl ir šiame darbe bus vartojami terminai korporatyvinė bei sutartinio pobūdžio jungtinė veikla, kiek tai leis kalbėti apie bendrus šių atskirų jungtinės veiklos rūšių požymius.

2.1.2. Jungtinės veiklos samprata Lietuvos teisėje.

Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas⁹ (toliau – CK), tuo tarpu, jungtinę veiklą sutapatina su partnerystės sutartimi ir jungtinę veiklą apibrėžia kaip sutartį, kuria „du ar daugiau asmenų (partnerių), kooperuodami savo turtą, darbą ar žinias, įsipareigoja veikti bendrai tam tikram, neprieštaraujančiam įstatymui tikslui arba tam tikrai veiklai“ (CK 6.969 str. 1d.). Anksčiau galiojusio CK¹⁰ 472 str. buvo įtvirtinta nuostata, kad remiantis jungtinės veiklos sutartimi užsiimti ūkine komercine veikla galima tik įregistravus įmonę. Taigi pagal 1964 m. CK redakciją dvi ar daugiau įmonių jungtinę veiklą komerciniams tikslams siekti galėjo vykdyti tik įregistravę bendrą įmonę. Taigi iki naujojo CK įsigaliojimo jungtinė veikla tarp įmonių buvo siejama su bendros įmonės kūrimu.

Naujasis civilinis kodeksas panaikino reikalavimą registruoti įmonę, taigi dabar dvi ar daugiau įmonių jungtinės veiklos pagrindu gali vykdyti ūkinę komercinę veiklą, nusteigdamos juridinio asmens, išskyrus tas veiklos sritis, kuriomis verstis įstatymai nustato reikalavimą steigti įmones. Jungtinės veiklos sutartis paprastai yra sudaroma tada, kai vienas

⁹ Valstybės žinios, 2000, Nr.: 74-2262;

¹⁰ Valstybės žinios, 1964, Nr.: 19-138.

subjektas negali pasiekti užsibrėžto tikslo arba tikslo siekimas keliems subjektams kartu bendradarbiaujant yra efektyvesnis.

Pažymėtina, kad tokia jungtinės veiklos (partnerystės), kaip ją reglamentuoja dabar galiojantis CK, forma kitų šalių teisėje yra žinoma kaip „neatskleista partnerystė“ (Prancūzijos CK 1871 str.,)¹¹ ar „nedeklaruota partnerystė“¹² (Kvebeko CK 2250 str.) ir yra skirta šalių partnerystei de facto arba sutarties pagrindu reguliuoti. Ši partnerystės forma nuo kitų partnerystės formų skiriasi tuo, kad ji nėra juridinis asmuo, ir todėl nėra registracijos subjektu. Iš kitos pusės jungtinės veiklos sutarties esmine sąlyga yra bendro tikslo siekimas ar bendros veiklos vykdymas, o šalys yra laisvos nusistatyti būdus bei priemones, kuriais bus siekiama bendrų tikslų, todėl šalys turi teisę susitarti ir dėl to, kad bendram tikslui pasiekti bus įkurtas šalių bendrai kontroliuojamas juridinis asmuo. Sutarties laisvės principas leidžia šalims sudaryti sutartį, turinčią kelių rūšių sutarčių elementų (CK 6.156 str. 3 d.), todėl šalys gali sudaryti jungtinės veiklos sutartį, turinčią preliminarosios įmonės steigimo sutarties elementų. Atkreiptinas dėmesys, kad nors naujajame CK ir neliko reikalavimo jungtinės veiklos šalims prieš pradėdant vykdyti ūkinę komercinę veiklą įregistruoti įmonę, tačiau civilinėje teisėje vyraujantis dispozityvumo principas ir neuždraudžia joms to padaryti. Todėl jungtine veikla lygiai taip pat laikytini ir tokie atvejai, kai jungtinės veiklos vykdymo eigoje bendram tikslui pasiekti yra įkuriama bendra įmonė. Kaip vieną iš naujesnių korporatyvinės jungtinės veiklos vykdymo pavyzdžių Lietuvoje galima būtų paminėti naujos atominės elektrinės statybos planus. Remiantis AB „Lietuvos energija“ pareikšta iniciatyva investuoti į naujos atominės elektrinės statybą Lietuvos Respublikoje, Lietuvos Respublikos Vyriausybė parengė Atominės elektrinės įstatymo projektą.¹³ Atominės elektrinės statybos projektą jungtinės veiklos santykių pagrindais vykdytų AB „Lietuvos energija“ kartu su kitais juridiniais asmenimis, atitinkančiais tam tikrus (įstatymo projekto 6 str. 2 d.) įtvirtintus kriterijus, per specialiai tam tikslui įsteigtą projekto įgyvendinimo bendrovę (projekto 5 str. 1 d.).

Esminę reikšmę Lietuvos teisėje turi CK 6.969 str. 4 d. nuostata, numatanti jungtinės veiklos sutarčiai privalomą rašytinę (o įstatymo numatytais atvejais ir notarinę) formą.

¹¹ Prancūzijos civilinio kodekso vertimas į anglų kalbą [interaktyvus], žiūrėta 2006-19-12. Prieiga per internetą: http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_somA.htm

¹² Kvebeko provincijos (Kanada) civilinis kodeksas [interaktyvus], žiūrėta 2006-10-12. Prieiga per internetą: <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20061117/whole.html>

¹³ 2007 m. balandžio Nr. 4 d., Nr. XP-2144

Formos nesilaikymas jungtinės veiklos sutartį daro negaliojančia, taigi nesant įstatymo numatytos formos sutarties, nesusiklosto ir jungtinės veiklos civiliniai teisiniai santykiai.

2.2. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATA KONKURENCIJOS TEISĖJE, SKIRTUMAI NUO SAMPRATOS CIVILINĖJE TEISĖJE

Jungtinės veiklos samprata konkurencijos teisėje tapo svarbi po to kai Komisija Susijungimų Reglamento tikslais išskyrė dvi jungtinės veiklos rūšis: koncentracinio pobūdžio (angl. concentrative) ir kooperatyvinio pobūdžio (angl. co-operative). Jungtinės veiklos apibrėžimas ir jungtinės veiklos rūšių atskyrimas tapo esminiu klausimu dėl skirtingo jungtinės veiklos teisėtumo vertinimo konkurencijos teisės prasme ir skirtingo procedūrinio režimo taikymo pagal Susijungimų Reglamentą bei EB Sutarties 81 str. Ir nors Susijungimų Reglamento pakeitimu 1997 metais (pakeitimai įsigaliojo 1998 m.) pereita prie visavertiško funkcionavimo (angl. full-function) kaip esminio požymio, kuriuo nubrėžiamos Susijungimų Reglamento galiojimo jungtinėms veikloms ribos, skirstymas į koncentracinio ir kooperatyvinio pobūdžio jungtinę veiklą praktikoje neprarado savo aktualumo. Abi jungtinės veiklos rūšys bei jų požymiai bus detaliau nagrinėjami toliau šiame darbe.

Prieš pradėdant nagrinėti jungtinės veiklos sampratos požymius, tikslinga apibrėžti, kaip terminas jungtinė veikla yra suprantamas ir naudojamas konkurencijos teisėje. Kaip minėta, jungtinė veikla gali būti apibrėžta kaip bet koks komercinis susitarimas, kuriuo dvi ar daugiau šalių bendradarbiauja siekiant bendrų tikslų ir tiems tikslams pasiekti sujungia savo turimus išteklius, todėl jungtinė veikla apima labai platų sandorių spektrą nuo susijungimų sandorių iki bendradarbiavimo tam tikrose srityse, tokiose kaip moksliniai tyrimai ir plėtra, gamyba ar platinimas¹⁴. Kadangi darbo 2.1.1. skirsnyje apibrėžta, jog terminas jungtinė veikla šiame darbe bus vartojamas plačiąja prasme ir todėl sandorių, patenkančių į jos sampratą, gama yra labai plati, praktiškai neįmanoma pateikti apibendrintų visų jungtinės veiklos požymių. Daug svarbesnę reikšmę turi požymiai, kuriais remiantis išskiriamos atskiros jungtinės veiklos rūšys konkurencijos teisėje, tačiau jie bus aptarti toliau temos nagrinėjimo eigoje. Vis dėlto vieną jungtinės veiklos konkurencijos teisėje požymį galima išskirti kaip esminį, kuriuo remiantis jungtinės veiklos samprata konkurencijos teisėje atskiriama nuo jungtinės veiklos sampratos kitose teisės šakose. Šis požymis yra bendra

¹⁴ Komisijos pranešimas dėl savarankiškų bendrųjų įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės, OL C66, 1998, para 3.

kontrolė. Tai reiškia, kad jungtine veikla bus laikomi tik tokie sandoriai, kuriais sukuriamas mechanizmas jungtinės veiklos šalims bendrai kontroliuoti perduotą turtą. Pavyzdžiui, bendra įmone (angl. joint venture company) konkurencijos teisės prasme bus laikoma tik tokia įmonė, kurią bendrai kontroliuoja du ar daugiau ūkio subjektų.¹⁵ Kartu reikėtų atskirti bendros kontrolės ir disponavimo turtu sąvokas. Kontrolė jungtinės veiklos prasme reiškia ne tiesioginę turto kontrolę (turto turėjimą savo žinioje ir galėjimą tuo turtu disponuoti), o galimybę tik bendru šalių sutarimu nuspręsti dėl esminių jungtinės veiklos vykdymo sąlygų, nesvarbu, ar tai būtų sprendimai dėl svarbiausių jungtinės veiklos įmonės valdymo ir politikos klausimų, ar sprendimai dėl esminių sutartinės jungtinės veiklos vykdymo sąlygų.

Bendra kontrolė yra kriterijus, kuriuo remiantis jungtinė veikla konkurencijos teisėje atskiriama nuo panašaus pobūdžio sandorių. Šio darbo tikslais svarbu apibrėžti, kokie sandoriai bus laikomi jungtine veikla ir pateks į nagrinėjamos temos ribas, kiek tai yra susiję su sandoriais, patenkančiais į koncentracijų kontrolės sritį, taip pat jungtinės veiklos sandorius atskirti nuo panašaus pobūdžio koncentracijų sandorių, t.y. nuo susijungimų (angl. mergers) ir įsigijimų (angl. acquisitions).

Koncentracijų kontrolės, ir ją įgyvendinančių teisės aktų pagrindinis tikslas – palaikyti konkurencingą rinkos struktūrą.¹⁶ Koncentracija konkurencijos teisės prasme reikėtų suprasti bet kokį sandorį, dėl kurio vieno ar kelių subjektų rankose sutelkiama rinkos galia, t.y. rinkos ištekliai, pajėgumai ir pan. yra koncentruojami vienoje vietoje. Vadovaujantis tokia samprata, į koncentracijos apibrėžimą patenka ne tik visiškai dviejų ar daugiau įmonių susijungimas, kai vietoje buvusių įmonių atsiranda nauja įmonė, o senosios nustoja egzistuoti kaip atskiri vienetai, bet ir bet kokį sandorį, kuriuo viena ar kelios įmonės įgyja kontrolę trečiosios įmonės atžvilgiu ir todėl turi galimybę rinkoje laikytis vieningos politikos. Esminis kriterijus konstatuojant, kad įvyko koncentracija, - nustatyti, ar anksčiau buvęs nepriklausomas verslas patenka į kito (kitų) subjektų kontrolę.

Pirmiausiai, reikia paminėti, kad jungtinė veikla neapima įmonių susijungimų. Jungtinė veikla visų pirma yra suprantama kaip sutartis, kurios šalys kooperuoja išteklius bendram tikslui pasiekti, nesvarbu, ar jos to tikslo siekia bendros veiklos ir veiksmų derinimo pagrindu, ar naudoja specialiai tam įkurtą jungtinės veiklos įrankį – jungtinės veiklos įmonę. Taigi, kad tęstųsi jungtinės veiklos santykiai, šalys privalo išlaikyti savo subjektiškumą. Įvykus įmonių susijungimui, sukuriamas naujas juridinis asmuo, turintis savo atskirą

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ WHISH, Richard. Competition law. Fifth edition. Butterworths, 2003, psl. 787.

subjektiškumą, o anksčiau egzistavusios įmonės nustoja veikti kaip atskiri ūkio vienetai. Paprasčiau tariant, įvykus visiškam susijungimui, neatsiranda bendra kontrolė, nes apskritai nesusiklosto kontrolės santykiai, nėra nei kontroliuojančio, nei kontroliuojamo subjekto. Todėl dviejų įmonių susijungimai į bendrą juridinį asmenį nepateks į darbo nagrinėjimo ribas.

Antra, reikėtų nustatyti, kaip turėtų būti traktuojami įmonių įsigijimai. Civilinėje teisėje vyraujantis dispozityvumo principas nedraudžia jungtinės veiklos šalims korporatyvinę jungtinę veiklą vykdyti ne steigiant naują įmonę, o bendrai įsigyjant jau egzistuojančios įmonės akcijas (dalis). Tačiau, kaip jau minėta, esminis bruožas, skiriantis jungtinės veiklos sampratą konkurencijos teisėje ir civilinėje teisėje, yra tas, kad konkurencijos teisė jungtine veikla pripažįsta tik tokius sandorius, kurie sukuria bendrą įsigyjamo subjekto kontrolę. Atitinkamai sandoriai, kuriais nors ir keli subjektai įsigyja įmonę, tačiau jų sprendžiamoji galia dėl įgyjamos įmonės strateginių valdymo klausimų nėra lygi, t.y. neatsiranda bendra kontrolė ir įgyjamą įmonę realiai kontroliuoja tik vienas iš įsigyjančių subjektų, konkurencijos teisės prasme bus laikomi ne jungtinės veiklos sandoriais, o įsigijimo (angl. acquisitions) sandoriais¹⁷. Dėl šios priežasties vienvaldė kontrolė darbe plačiau nagrinėjama nebus.

Jungtinės veiklos sandoriais konkurencijos teisės prasme taip pat nelaikomi ir sandoriai, kurių tikslas keliems subjektams sukooperuoti savo lėšas, įsigyti įmonę ir iš karto po įsigijimo tą įmonę pasidalinti. Konkurencijos teisės prasme bus laikoma, kad įvyko kelios operacijos, kurių metu kiekviena jungtinės veiklos (terminas „jungtinė veikla“ čia vartojamas civilinės teisės prasme) šalis nusipirko dalį įmonės ir įgijo vienvaldę kontrolę savo dalies atžvilgiu.¹⁸

Jungtinės veiklos santykiams konkurencijos teisės prasme nėra reikšminga šalių susitarimo forma, esminis elementas yra bendra jungtinės veiklos turto kontrolė. Tai svarbu Lietuvos teisės sistemoje, kadangi gali susiklostyti tokia situacija, kad sandoris nebus laikomas jungtine veikla civilinės teisės prasme dėl įstatymo numatytos formos nesilaikymo (kaip minėta darbo 2.1.2. dalyje, įstatymo numatytos formos nesilaikymas daro jungtinės veiklos sutartį negaliojančia), tačiau konkurencijos teisėje šalių santykiai bus traktuojami

¹⁷ HEWITT, Ian. Joint ventures. Third edition. Sweet and Maxwell Limited, 2005, psl. 347.

¹⁸ Komisijos pranešimas dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 66, 1998, para 24, t.p. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų paskaičiavimo tvarkos VŽ, 2000, Nr. 38-1084, 6.2.2. str.

kaip jungtinė veikla. Galima daryti išvadą, kad dėl CK reglamentavimo ypatumų, Lietuvoje jungtinės veiklos samprata civilinės teisės prasme nebūtinai sutampa su jungtinės veiklos samprata konkurencijos teisės prasme. Kadangi darbo tikslas yra nagrinėti jungtinės veiklos sampratą konkurencijos teisės prasme, toliau šiame darbe nuo CK nuostatų bus atsiribojama ir klausimas dėl jungtinės veiklos sandorio formos nebus keliamas.

2.3. JUNG TINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ IŠSKYRIMAS KONCENTRACIJŲ KONTROLĖS PRASME

Iki Susijungimų Reglamento priėmimo 1989 m., visi jungtinės veiklos sandoriai buvo vertinami pagal EB Sutarties 81 (ex. 85) ir 82 (ex. 86) straipsnius. Tačiau minėti EB Sutarties straipsniai nebuvo tinkami konkurencijos problemoms, kurias kelia susijungimų pobūdžio sandoriai, spręsti. Jau 1966 m. Memorandume dėl įmonių koncentracijos bendrojoje rinkoje Komisija išreiškė poziciją, kad EB Sutarties 81 straipsnis netaikomas susitarimams, kurių tikslas yra visiškas ar dalinis įmonių nuosavybės įsigijimas: EB Sutarties 81 straipsnis liečia tik tuos atvejus, kai subjektai yra nepriklausomi vienas nuo kito ir toliau tokiais išlieka. Todėl 81 straipsnį buvo galima taikyti tik tuomet, kai buvo įgyjama nedidelė dalis kito subjekto. Nedidelės dalies įsigijimas nesudarydavo teisinės ar de facto kontrolės, todėl buvo laikoma, kad subjektai lieka nepriklausomi vienas nuo kito,¹⁹ ir todėl tokio pobūdžio sandorius buvo galima vertinti pagal EB Sutarties 81str. 82 straipsnis irgi nebuvo tinkamas koncentracijų problemoms spręsti, kadangi pradėdavo veikti tik tuomet, kai bent vienas iš sandorio subjektų jau užimdavo dominuojančią padėtį rinkoje. Vienas iš žymiausių bandymų koncentracijų problemas išspręsti pagal EB Sutarties 82 str. buvo Continental Can byla.²⁰ Teismas byloje konstatavo, jog EB Sutarties 82 str. taikomas ne tik piktnaudžiavimo atvejams, kuriais daroma tiesioginė žala vartotojams, bet ir tiems sandoriams, kurie kelia žalą konkurencijai dėl savo poveikio efektyviai konkurencijos struktūrai. Vadovaujantis šiuo požiūriu, piktnaudžiavimu laikyti tokie dominuojančio subjekto sudaromi susijungimų pobūdžio sandoriai, kuriais dominuojančią poziciją užimantis subjektas stiprina savo poziciją rinkoje tiek, kad dėl to konkurencija rinkoje yra itin apribojama²¹. Piktnaudžiavimas pasireiškė tuo, kad konkurencija toliau buvo ribojama rinkoje, kurioje konkurencija ir taip

¹⁹ WHISH, Richard. Competition law. Fifth edition. Butterworths, 2003, psl. 794.

²⁰ Europos Teismo sprendimas byloje Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities, Nr. 6-72.

²¹ *Ibid.*, para 26.

buvo sumažėjusi dėl dominuojančio subjekto galios. Tiesa, kalbant apie Continental Can bylą kaip apie koncentracijos vertinimo pagal EB Sutarties 82 str. pavyzdį, reikia atsižvelgti į specifines bylos aplinkybes: dominuojančio subjekto sudaromi sandoriai praktiškai visai eliminavo konkurenciją rinkoje, t.y. rinkoje liko tik subjektai, kurių elgesys priklauso nuo dominuojančio subjekto elgesio. Ir nors subjekto elgesiui laikyti piktnaudžiavimu nėra būtina, jog konkurencija būtų eliminuota visiškai, tačiau privaloma nustatyti, kad konkurencija buvo taip rimtai paveikta, jog likę konkurentai nebegali daugiau palaikyti pakankamos konkurencinės atsvaros²². Nors pati bylos idėja koncentracijų problemas spręsti pagal EB Sutarties 82 str. yra diskutuotina (pirmiausiai jau vien dėl to, jog šis straipsnis yra skirtas subjektų vienašališkiems veiksams kontroliuoti, kai tuo tarpu koncentracijos yra dvišaliai sandoriai), tačiau ši byla įdėjo nemažą indėlį į koncentracijų kontrolės taisykles: teismas apibrėžė aspektus, kurie turi būti vertinami (bei yra vertinami pagal dabartines koncentracijų kontrolės taisykles) susijungimų pobūdžio bylose, t.y. subjektų užimama rinkos dalis, naujai sukurto subjekto rinkos dalis, pirkėjų ekonominė galia, potencialios konkurencijos, ateinant subjektams iš kitų geografinių ar produktų rinkų, tikimybė²³.

(1.) Atsižvelgiant, kad EB Sutarties 81 ir 82 straipsnių, kai turima reikalų su rinkos galios koncentracija per struktūros pakeitimus (susijungimus ir išigijimus), nepakanka kontroliuoti visoms operacijoms, (2.) siekiant įtvirtinti sistemą, kuri užtikrintų, kad konkurencija vidaus rinkoje nebūtų iškraipoma, (3.) vadovaujantis EB sutarties 83 str. įtvirtinta teise EB Tarybai priimti atitinkamus reglamentus arba direktyvas dėl 81 ir 82 straipsniuose išdėstytų principų įgyvendinimo, (4.) o taip pat atsižvelgiant į tai, jog „reikalingas konkretus dokumentas, kuris leistų veiksmingai kontroliuoti visų koncentracijų daromą poveikį konkurencijos struktūrai Bendrijoje ir kuris būtų vienintelis tokioms koncentracijoms taikomas dokumentas“, 1989 m. buvo priimtas EB Tarybos reglamentas dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės²⁴ (su vėlesniais pakeitimais) (toliau – Susijungimų Reglamentas 89), kuris tapo instrumentu korporatyvinės jungtinės veiklos vykdymo įtakai bendrajai rinkai įvertinti. 2004 m. priimtas naujas reglamentas dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės²⁵ (toliau – Susijungimų Reglamentas), pakeitęs 1989 m. reglamentą.

²² *Ibid.*, para 29.

²³ *Ibid.*, para 30.

²⁴ 1989 gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL L 395, 1998.

²⁵ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB Susijungimų reglamentas), OL L 24, 2004.

Pirmoji Susijungimų Reglamento 89 redakcija jungtinę veiklą skirstė į dvi rūšis: koncentracinio (angl. concentrative) pobūdžio ir kooperatyvinio (angl. co-operative) pobūdžio jungtines veiklas.

Tik pirmosios – koncentracinio pobūdžio – jungtinės veiklos pateko į Susijungimų Reglamento 89 taikymo sritį. Tam, kad jungtinė veikla būtų pripažinta koncentracinio pobūdžio ji turėjo tenkinti dvi sąlygas – pozityviają ir negatyviają:

Pozityvioji sąlyga reikalavo, kad jungtinė veikla, pretenduojanti patekti į Susijungimų Reglamento 89 veikimo sritį, nuolatos atliktų autonomiško ūkio subjekto funkcijas.

Negatyvioji sąlyga reišė, kad jungtinės veiklos šalys neturi derinti savo ekonominio elgesio tiek tarpusavyje, tiek su jungtinės veiklos įmone.

Pozityvioji sąlyga didesnių problemų praktikoje nekėlė. Ši sąlyga leido atrinkti sandorius, kurių pasekmė buvo naujo autonomiško žaidėjo atėjimas į rinką ir konkuruojančių subjektų skaičiaus padidėjimas, bei šiuos sandorius vertinti pagal palankesnę Susijungimų Reglamento režimą (tai bus aptarta vėliau).

Gerokai problematiškesnė buvo negatyvioji sąlyga. Taikant šią sąlygą griežtai, į Susijungimų Reglamento 89 sritį nepatekdavo dauguma jungtinės veiklos sutarčių, vien dėl to, kad motininės įmonės derindavo savo elgesį rinkoje su jungtinės veiklos įmone²⁶, nepaisant to, kad praktikoje toks veiksmų derinimas, kaip pavyzdžiui, motininių įmonių nekonkuravimas tam tikrą laiką su jungtinės veiklos įmone, gali būti būtinas, jog jungtinės veiklos įmonė galėtų tinkamai įsitvirtinti rinkoje.

Palaiapsniui Komisijos požiūris į negatyviosios sąlygos taikymą švelnėjo. 1994 m. Pranešime dėl skirtumo tarp koncentracinių ir kooperatinių jungtinių veiklų²⁷ (pranešimas teisinės galios nebeturi) sakoma, kad bendradarbiavimas tarp jungtinės veiklos įmonės ir motininių įmonių jungtinę veiklą daro kooperatyvinio pobūdžio tik tuo atveju, jeigu toks bendradarbiavimas naudojamas kaip instrumentas veiksmas tarp pačių jungtinės veiklos šalių (motininių įmonių) koordinuoti. 1997 m. Susijungimų Reglamento 89 pakeitimais negatyviosios sąlygos iš viso atsisakyta ir, nors skirtumai tarp koncentracinio ir kooperatyvinio pobūdžio jungtinės veiklos rūšių išliko, sprendžiant, ar jungtinė veikla patenka į Bendrijos koncentracijų kontrolės sritį, esminis kriterijus yra visavertiškas

²⁶ JONES, Alison, SUFRIN Brenda. EC competition law: text, cases, and materials. Second edition. Oxford University Press, 2004, psl. 816.

²⁷ Commission notice on the distinction between concentrative and cooperative joint ventures, OL C385, 1994, para 8.

funkcionavimas (angl. full-function).²⁸ Jungtinių veiklų skirstymas į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias išliko ir priėmus naująjį Susijungimų Reglamentą.

Pažymėtina, kad jungtinių veiklų skirstymas į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias yra aktualus tik Bendrijos konkurencijos teisės kontekste. Pagal Lietuvos teisę koncentracijų kontrolės objektu yra abi jungtinių veiklų rūšys, todėl, jei tik nustatoma, kad jungtinės veiklos sandoris atitinka Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatyme²⁹ (toliau – Konkurencijos įstatymas) vartojamą koncentracijos sąvoką, jungtinė veikla yra vertinama pagal koncentracijų kontrolės taisykles, nepriklausomai nuo to, ar jungtinė veikla yra visavertiškai funkcionuojanti³⁰.

2.4. JUNG TINĖS VEIKLOS SUSITARIMAI, PATENKANTYS Į KONCENTRACIJŲ KONTROLĖS SRITĮ, ŠIŲ SUSITARIMŲ POŽYMIAI

Kaip aptarta praeitame skyriuje, dalis jungtinių veiklų patenka į koncentracijų kontrolės sritį, t.y. konkurencijos teisės tikslais yra laikomos koncentracijomis. Koncentracija siaurąja prasme laikomas visiškai dviejų įmonių susijungimas (angl. merger)³¹, todėl jungtinės veiklos samprata į koncentraciją siaurąja prasme nepatenka. Tačiau konkurencijos teisės kontekste koncentracija suprantama plačiau ir apima tiek visišką susijungimą, tiek kontrolės kitos įmonės atžvilgiu įgijimą. Beje, toliau šiame darbe, kartais vietoje termino jungtinė veikla bus vartojamas terminas koncentracija, ypač, jeigu tam tikras teiginys tinka ne tik jungtinei veiklai, bet ir kitoms koncentracijų rūšims.

Konkurencijos įstatymu yra siekiama kuo labiau suderinti Lietuvos ir EB konkurencijos teisės reglamentavimą (Konkurencijos įstatymo 1 str. 3 d.), be to vykdydama koncentracijų kontrolę ir taikydama Pranešimų apie koncentraciją tvarką Konkurencijos Taryba remiasi Europos Komisijos ir Europos Teismo praktika ir išaiškinimais dėl koncentracijos kontrolės, todėl daugeliu atvejų EB ir Lietuvos reglamentavimą bei praktiką koncentracijų kontrolės srityje galima nagrinėti (ir bus nagrinėjama) lygiagrečiai kartu.

Į koncentracijų kontrolės sritį patenka jungtinės veiklos sandoriai, kurie tenkina dvi sąlygas: pirma, sandoris turi patenkanti į koncentracijos apibrėžimą, kaip šis apibrėžimas yra

²⁸ *Cit. Op.* 14, psl. 818.

²⁹ Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856.

³⁰ Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvoje (kaip bus aptarta darbe vėliau) jungtinių veiklų skirstymas į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias yra svarbus koncentracijoje dalyvaujančių subjektų bendrųjų pajamų skaičiavimui.

³¹ WHISH, Richard. *Competition law*. Fifth edition. Butterworths, 2003, psl. 779.

vartojamas Susijungimų Reglamento ar Konkurencijos įstatymo prasme, ir antra, sandoryje dalyvaujančių įmonių apyvarta turi siekti minėtuose teisės aktuose nustatytas ribas.

2.4.1. Apyvartos kriterijų tenkinimas

Pradedant nuo apyvartos kriterijaus, kaip turinčio mažesnę reikšmę nagrinėjamos temos kontekste, kuriam dėl šios priežasties bus skiriama mažiau dėmesio, pažymėtina, kad koncentracijų kontrolės taisyklių taikymas siejamas su subjektų dydžiu, o ne su jų turima rinkos galia. Toks koncentracijų kontrolės susiejimas išimtinai su apyvartos kriterijumi, praktikoje yra kritikuojamas, dėl to, jog į koncentracijų kontrolės sritį patenka daug koncentracijų, kurios realiai neturi jokio neigiamo efekto konkurencijai,³² kadangi rinkose, kurios pasižymi didelėmis apyvartomis, net ir nurodytas apyvartos ribas pasiekę subjektai, gali užimti tik nedidelę rinkos dalį.

Bendrijos mastu jungtinės veiklos sandoriai pateks į koncentracijų kontrolės sritį (su išlyga, kad Bendrijos masto neturi sandoriai, jei kiekvienos koncentracijoje dalyvaujančios įmonės apyvarta vienoje ir toje pačioje valstybėje narėje yra ne mažesnė kaip du trečdaliai jos bendrosios apyvartos Bendrijoje) jei:

1. 1. visų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų bendra pasaulinė apyvarta viršija 5000 milijonų eurų; kiekvieno iš bent dviejų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų bendra apyvarta Bendrijos mastu viršija 250 milijonų eurų (*pagrindinis testas*)³³, arba;

2. visų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų bendra pasaulinė apyvarta viršija 2500 milijonų eurų; ir bent trijose valstybėse narėse bendra koncentracijoje dalyvaujančių subjektų apyvarta viršija 100 milijonų eurų; ir bent dviejų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų bendra apyvarta bent trijose valstybėse narėse (kaip nurodyta 2 punkte) viršija 25 milijonus eurų; ir bent dviejų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų bendra apyvarta Bendrijos mastu viršija 100 milijonų eurų (*alternatyvus testas*, taikomas, kai koncentracija nesiekia pagrindinio testo apyvartos, tačiau yra vykdoma bent trijose valstybėse narėse)³⁴.

Lietuvoje jungtinės veiklos sandoriai pateks į koncentracijų kontrolės sritį, jeigu visų koncentracijoje dalyvaujančių ūkio subjektų suminės bendrosios pajamos yra didesnės negu trisdešimt milijonų litų; ir kiekvieno mažiausiai iš dviejų koncentracijoje dalyvaujančių ūkio

³² WHISH, Richard. *Competition law. Fifth edition*. Butterworths, 2003, p.812.

³³ Susijungimų Reglamento 1 (2) str.

³⁴ Susijungimų Reglamento 1 (3) str.

subjektų bendrosios pajamos yra didesnės negu penki milijonai litų (Konkurencijos įstatymo 10 (1) str.). Taip pat Konkurencijos taryba savo iniciatyva gali pradėti koncentracijos sandorio tyrimą, jei apyvartos ribos nesiekiamos, tačiau yra tikimybė, kad po koncentracijos bus sukurta ar sustiprinta dominuojanti padėtis, ar itin apribota konkurencija atitinkamoje rinkoje (Konkurencijos įstatymo 14 str. 1d.).

Apyvarta skaičiuojama pagal Komisijos pranešime dėl apyvartos skaičiavimo pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės,³⁵ bei Komisijos pranešime dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės³⁶ ir Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos patvirtintoje pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų apskaičiavimo tvarkoje³⁷ (toliau – Pranešimų apie koncentracijas tvarka) nustatytas taisyklės. Trumpai aptartinos apyvartos skaičiavimo taisyklės, susijusios su jungtinėmis veiklomis.

Pirmiausiai, paminėtina, kad jungtinės veiklos atveju koncentracijoje dalyvaujančiais subjektais paprastai laikomos jungtinės veiklos šalys, t.y. subjektai, įgyjantys bendrą kontrolę. Pati jungtinė veikla laikoma koncentracijoje dalyvaujančiu subjektu, tik jei įgyjama bendra kontrolė jau egzistuojančios bendrovės ar verslo atžvilgiu, o anksčiau jungtinę veiklą kontroliavęs subjektas savo kontrolę praranda³⁸. Šalys taip pat bus laikomos įgijusios bendrą kontrolę apyvartos skaičiavimo prasme (t.y. pačios šalys bus laikomos dalyvaujančiais subjektais), jei formaliai subjekto kontrolę įgyja kita šalių bendrai kontroliuojama įmonė, tačiau sandorio tikroji ekonominė situacija rodo, jog tikraisiais žaidėjais sandoryje yra pačios šalys.³⁹ Paprasčiausias ir praktikoje turbūt dažniausiai pasitaikantis pavyzdys būtų kontrolės įgijimas per nevisavertiškai funkcionuojančią įmonę⁴⁰, tačiau gali būti ir tokių atvejų, jog kontrolę patronuojančios bendrovės įgyja ir per visavertiškai funkcionuojančią įmonę, tačiau visi įrodymai (kontrolę formaliai įgyjanti įmonė veikia kitokių prekių rinkose, po įsigijimo ženkliai diversifikuojasi jos veiklos pobūdis, patronuojančios bendrovės aktyviai dalyvauja

³⁵ OL C 66, 1998

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Valstybės žinios, 2000, Nr.38-1084

³⁸ Komisijos pranešimas dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 66, 1998, paras 21-23, t.p. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų paskaičiavimo tvarkos VŽ, 2000, Nr. 38-1084, str. 6.2.

³⁹ Komisijos pranešimas dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 66, 1998, paras 26-28.

⁴⁰ Konkurencijos taryba nutarime dėl pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų paskaičiavimo tvarkos yra išskyrusi tik visavertiško bei nevisavertiško funkcionavimo kriterijų ir savo veikloje yra linkusi vadovautis tik juo.

inicijuojant, organizuojant ar finansuojant sandorį) rodo, kai tai padaryta siekiant išvengti apyvartos kriterijų pasiekimo ir pranešimo apie koncentraciją teikimo⁴¹.

Skaičiuojant bendrą apyvartą sudedama visų jungtinės veiklos sandoryje dalyvaujančių subjektų atskirai apskaičiuotos apyvartos. Dėl apyvartų, skaičiavimo, kiek tai yra susiję su jungtinėmis veiklomis ir bendra kontrole, išskirtini du atvejai. Jei dalyvaujantis subjektas pats yra jungtinės veiklos įmonė, apskaičiuojant bendrą grupės apyvartą, įtraukiamos ir jungtinės veiklos šalių, ir jungtinės veiklos šalių motininių bendrovių (jei tokių yra) apyvartos. Nors tokia taisyklė Susijungimų Reglamente nenumatyta, tačiau Komisija pranešime dėl apyvartos skaičiavimo⁴², konstatavo, jog ji laikysis būtent tokios pozicijos.

Antrasis atvejis – jei dalyvaujanti įmonė yra pati jungtinės veiklos šalis. Šiuo atveju, nepriklausomai nuo jos turimos dalies jungtinėje veikloje dydžio, jungtinės veiklos apyvarta paskirstoma po lygiai pagal kontroliuojančių subjektų skaičių ir dalyvaujančiai įmonei priskiriama viena jungtinės veiklos apyvartos dalis. Pavyzdžiui, net jei jungtinės veiklos šalys turi 70% ir 30% akcijų paketus, tačiau tokiomis priemonėmis, kaip veto teisė ar kt. jungtinės veiklos įmonę jos kontroliuoja bendrai, jungtinės veiklos įmonės apyvarta bus dalinama dalimis 50% ir 50% kiekvienai iš jungtinės veiklos šalių⁴³. Lietuvoje bendrųjų pajamų skaičiavimo tokiu atveju klausimas yra išspręstas kiek kitaip: formaliai Pranešimų apie koncentracijas tvarkos 16 str. nustatyta, jog skaičiuojama visos įmonių grupės bendrųjų pajamų suma (išskyrus atvejus, kai koncentruojama ne visa įmonių grupė - Pranešimų apie koncentracijas tvarkos 18 str.). Praktikoje ši nuostata reiškia, kad, nepaisant aplinkybės, jog tik viena iš jungtinių veiklos šalių dalyvauja koncentracijoje, į bendrąją grupės apyvartą bus įskaičiuota visa dukterinės – jungtinės veiklos - įmonės apyvarta, tiesa, su sąlyga, kad vieną iš jungtinės veiklos šalių ir jungtinės veiklos įmonę galima laikyti susijusių ūkio subjektų grupe pagal Konkurencijos įstatymo 3 str. 12d. 3 p. (t.y. jei jungtinės veiklos šalis turi bent 25 % dalį jungtinės veiklos įmonėje arba yra kitos įstatyme numatytos sąlygos dėl kurių ūkio subjektai laikomi susijusiais). Jeigu koncentracijoje dalyvauja abi jungtinės veiklos šalys, jungtinės veiklos įmonės apyvarta, laikantis dvigubo skaičiavimo vengimo principo, bus įskaičiuojama tik vieną kartą. Vadovaujantis „lietuviškuoju“ apyvartos skaičiavimo metodu koncentracijų kontrolė yra pajėgi apimti potencialiai didesnę koncentracijų skaičių, nei tai

⁴¹ Komisijos pranešimas dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 66, 1998, para 28.

⁴² Komisijos pranešimas dėl apyvartos skaičiavimo pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 66, 1998, para 38 (3).

⁴³ *Ibid.*, para 39.

padarytų Komisijos naudojamos apyvartos skaičiavimo taisyklės. Ši teiginį iliustruojantys pavyzdžiai pridedami kaip šio darbo Priedas nr. 1 (psl. 55). Iš pavyzdyje pateiktų pavyzdžių matyti, jog taisyklių skirtumai gali neturėti įtakos tais atvejais, kai visų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų apyvartos yra santykinai mažos arba santykinai didelės. Tačiau tais atvejais, kai koncentracijoje dalyvaujančių subjektų apyvartos balansuoja ant teisės aktuose įtvirtintų apyvartų ribų, Bendrijos taisyklės bendrus apyvartos skaičiavimus palengvia koncentracijoje dalyvaujančių subjektų naudai, o Lietuvos taisyklės – atvirkščiai. Taigi konkurencijos tarybos požiūri šioje srityje galima vadinti griežtesniu bei siekiančiu sukontroliuoti kuo daugiau rinkoje vykstančių koncentracijų.

2.4.2. Jungtinės veiklos pateikimas į koncentracijos apibrėžimą.

Susijungimų Reglamente koncentracija, kiek tai susiję su jungtine veikla, yra apibrėžiama kaip:

1. bendros kontrolės įgijimas (SR 3(1)(b) str.);
2. bendros įmonės, nuolat atliekančios autonomiško ūkio subjekto funkcijas, sukūrimas.

KĮ 14 str. koncentraciją (taip pat toje dalyje, kiek koncentracijos yra susiję su jungtine veikla) apibrėžia kaip naujo ūkio subjekto įsteigimą arba kito ūkio subjekto kontrolės įgijimą. Iš koncentracijos, pateikiamos KĮ apibrėžimo, matyti, jog Lietuvos konkurencijos teisė nereikalauja, kad naujai įsteigta įmonė būtų visavertiškai funkcionuojanti t.y. pagal Lietuvos Respublikos įstatymus į koncentracijų kontrolės sritį patenka ir visavertiškai, ir nevisavertiškai / dalinai funkcionuojančios (angl. non full-function / partial function) jungtinės veiklos įmonės.

Iš pateiktų koncentracijų apibrėžimų, galima išskirti tokius jungtinės veiklos, patenkančios į koncentracijų kontrolės sritį, požymius:

1. bendros kontrolės įgijimas (angl. *joint control*);
2. visavertiškas funkcionavimas (angl. *full-function*) bendros įmonės steigimo atveju (tinka tik Susijungimų Reglamento vartojamam koncentracijos apibrėžimui).

Toliau abu požymiai bus analizuojami detaliau.

2.4.2.1. Bendra kontrolė (angl. joint control)

Kontrolė „susideda iš teisių, sutarčių arba kitų priemonių, kurios kiekviena atskirai arba visos kartu atsižvelgiant į teisės ar fakto aplinkybes, suteikia galimybę daryti didelę [lemiamą] įtaką įmonei“. Kitaip sakant bendra kontrolė reiškia, kad svarbiausiais kontroliuojamos įmonės klausimais jos akcininkai (jungtinės veiklos šalys) privalo priimti bendrą sprendimą. Svarbiausiais klausimais ir svarbiausiais sprendimais Susijungimų reglamento prasme yra laikomi tokie, kurie suteikia galimybę blokuoti veiksmus, nustatančius jungtinės veiklos įmonės ūkinės-komercinės veiklos strategiją, paprastai tai yra klausimai ir sprendimai dėl įmonės biudžeto, valdymo struktūros nustatymo ir vadovų paskyrimo, įmonės verslo plano bei investicijų. Konkurencijos įstatymas lemiamą įtaką aiškina, kaip kontroliuojančių subjektų galimybę įgyvendinti sprendimus „dėl kontroliuojamo ūkio subjekto veiklos, valdymo organų sprendimų ar personalo sudėties.“ Lietuvos teisės aktai plačiau lemiamos įtakos sąvokos neaiškina, todėl tai, kas laikytina lemiamą įtaka ir jos įgyvendinimu bus bandoma atskleisti vadovaujantis Komisijos pranešimu dėl koncentracijos sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės⁴⁴ bei Bendrijos tesimų praktika.

Bendra kontrolė pasižymi tuo, jog kontroliuojamos įmonės akcininkai arba turi bendrai susitarti dėl sprendimo priėmimo, arba, jiems, nesusitarus, yra prieinama aklavietė (laikoma, kad nepriimtas joks sprendimas svarstomu klausimu). Tuo ji skiriasi nuo vienvaldės kontrolės, kur, jei akcininkai tam tikru klausimu nepasiekia bendro susitarimo, sprendžiamąjį balsą turi vienas iš akcininkų arba akcininkų daugumos sprendimas. Tačiau net ir tam tikrais atvejais, vienam iš akcininkų, turint sprendžiamąjį balso teisę, kontrolė vis tiek gali būti laikoma bendra kontrole, jei tuo sprendžiamuoju balsu galima pasinaudoti tik po daugelio arbitražo ir sutaikinimo pakopų arba labai ribotoje srityje⁴⁵.

Lygios balsavimo teisės. Paprasčiausias bendros kontrolės pavyzdys, kai dvi ar daugiau jungtinės veiklos šalių turi lygias balsavimo teises (vienodą balsų skaičių). Tačiau bendros kontrolės įmonėje nebus, jei sudaryta akcininkų sutartis, numatanti balsavimo ir sprendimų priėmimo tvarką, pavyzdžiui, numatyta, kad, jei vienas akcininkas balsuoja „už“, o kitas „prieš“, sprendimas bus laikomas priimtu. Bendra kontrolė pasiekama ir abiem

⁴⁴ OL 1999, C66/5

⁴⁵ Komisijos pranešimas dėl koncentracijos sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės, OL C66, 1999, para 27.

jungtinės veiklos šalims nustatant teisę skirti vienodą asmenų skaičių į jungtinės veiklos įmonės sprendimus priimančius organus (pvz. valdybą).

Bendros kontrolės įgyvendinimas per veto teises. Kalbant apie bendros kontrolės įgyvendinimą per veto teises, pirmiausiai reikia atskirti veto teises, susijusias su mažumos akcininkų gynimo, ir veto teises, susijusias su bendra įmonės kontrole. Pirmajai grupei paprastai priskiriamos veto teisės, kurių pagrindinis tikslas yra ginti mažumos akcininkus, kaip pavyzdžiui, sprendimai dėl įmonės įstatinio kapitalo didinimo ar mažinimo, įmonės restruktūrizavimo ar likvidavimo. Antrajai grupei priskiriamos veto teisės, paprastai apima sprendimus ir tokius klausimus kaip biudžetas, verslo planas, didelė investicija ar aukščiausio lygio vadovų paskyrimas. Šios veto teisės leidžia mažumos akcininkams įgyvendinti bendrą kontrolę, vetuojant didžiųjų akcininkų priimtus ir jungtinės veiklos įmonės ūkinės veiklos strategijai reikšmingus sprendimus.

Veto teisių turėjimas turi būti vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju atskirai, atsižvelgiant į faktines situacijos aplinkybes. Nėra griežtų taisyklių, nustatančių, jog vienu atveju veto teisių įgyvendinimas sukurs bendrą kontrolę, o kitu tokios kontrolės nebus. Vertinimas priklauso nuo rinkos, kurioje vyksta koncentracija, nuo konkretaus pačių veto teisių turinio, o taip pat nuo šių teisių svarbos konkretaus bendrosios įmonės verslo kontekste. Pavyzdžiui, rinkose, pasižyminčiose novatoriškumu, strateginiais bus laikomi sprendimai, susiję su naujų produktų gamybos įdiegimu.

Be to būtina atsižvelgti, kad priklausomai nuo rinkos specifikos. Tam tikrais atvejais kad mažumos akcininkas įgytų teisę bendrai kontroliuoti įmonę, jam nebūtina turėti visas anksčiau minėtas veto teises. Jau vien vienos ar keleto iš veto teisių turėjimas gali būti vertinamas kaip bendros kontrolės prielaida. Kitais atvejais, nustatant bendros kontrolės faktą, reikia remtis visų šių teisių visuma ir pačios veto teisės, ypač jeigu jų yra keletas, šios teisės neturėtų būti vertinamos izoliuotai viena nuo kitos. Pavyzdžiui, jeigu verslo plane pateikiami tik bendri teiginiai apie bendrosios įmonės verslo tikslus, veto teisė bus tik viena iš sudėtinių dalių, įvertinant bendros kontrolės buvimo faktą, bet pati viena nebus pakankama teigti, kad įmonė bendrai kontroliuojama⁴⁶.

Bendras naudojimasis balsavimo teisėmis. Nustatant kontrolės faktą teisiniai ryšiai (jungtinės veiklos įmonės įstatai, akcininkų sutartys ir pan.), be abejo, yra labai svarbūs, tačiau ne vieninteliai, ypač kalbant apie bendrą naudojimąsi balsavimo teisėmis. Ekonominiai

⁴⁶ *Ibid.*, para 26.

ryšiai tarp įmonių taip pat gali turėti lemiamą vaidmenį. Bendra kontrolė gali susidaryti ir tais atvejais, kai nėra nei lygių balsavimo teisių, nei specialių veto teisių, tačiau faktiškai dėl akcininkų tarpusavio santykių specifikos yra balsuojam vienbalsiai⁴⁷.

Dvi ar daugiau įmonių, esančių mažumos akcininkais gali įgyti bendrą kontrolę, net ir neturėdamos veto teisių, sutelkdamos nedidelius akcijų paketus, jei dėl to atsiranda galimybė kontroliuoti įmonę. Mažumos akcininkai kiekvienas atskirai neturi lemiamos įtakos įmonėje, tačiau sudėjus jų turimus balsus atsiranda balsavimo teisių dauguma. Taigi tik veikdamos kartu ir bendrai balsuodamos įmonės įgyja lemiamą įtaką esminiais kontroliuojamos įmonės valdymo klausimais. Toks balsų „sutelkimas“ gali būti ir faktinis, tačiau dažniausiai jis yra papildomai sutvirtinamas teisinėmis priemonėmis (susitarimais dėl bendro balsavimo). Visgi šiuo atveju labai svarbu, ar yra stiprūs akcininkų tarpusavio interesai ir koks šių interesų pobūdis. Jeigu priimant sprendimus pastovios daugumos nėra ir kiekvienu atveju daugumą gali sudaryti įvairūs smulkieji akcininkai, daryti prielaidą, kad smulkieji akcininkai bendrai kontroliuoja įmonę, negalima, net jei dėl tam tikrų klausimų yra sudarytos balsavimo sutartys.

Bendru balsavimu gali būti suinteresuoti ir didieji akcininkai. Ypač didelė tikimybė, kad jungtinės veiklos šalys, steigdamos bendrą įmonę vykdys suplanuotą politiką. Įnešdamos į jungtinę veiklą joms svarbius indėlius, šalys bus suinteresuotos ir galės vykdyti bendrą veiklą tik visiškai bendradarbiaudamos ir susitardamos, priimant svarbiausius strateginius sprendimus. Tokių specifinių santykių susiklostymui įtakos gali turėti, vienos iš jungtinės veiklos šalių ekonominė priklausomybė vienam nuo kitos šalies kaip, pavyzdžiui, labai svarbūs ilgalaikiai tiekimo susitarimai ir pan.⁴⁸

Opciono ir kitos finansinės sutartys. Opciono sutartimis yra susitariama dėl ateities sandorių sudarymo. Nors įgyvendinant opciono sandoriu taip pat gali būti įgyjama bendra kontrolė, koncentracijos vertinimas turi būti paremtas faktine ir teisine situacija, egzistuojančia pranešimo apie koncentraciją metu, o ne hipotetiniu vertinimu. Vien opciono sutarties egzistavimas, nesant įrodymų, kad realiai ketinama šį sandorį įgyvendinti, nesuteikia pagrindo konstatuoti bendros kontrolės faktą⁴⁹. Kol neįgyvendinamas opciono

⁴⁷ COMBEN, Andrew. Joint ventures and shareholder's agreements. Second edition. Tottel publishing, 2005, p.112.

⁴⁸ Komisijos pranešimas dėl koncentracijos sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės, OL C66, 1999, para 9.

⁴⁹ Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje Société Anonyme à Participation Ouvrière Compagnie Nationale Air France v Commission of the European Communities, Nr. T-2/93, paras 70 – 72.

sandoris ir realiai neįgyjama kontrolė, laikoma, kad koncentracija neįvyko⁵⁰. Kita vertus, ir nustačius, kad opciono sandoris bus artimiausioje ateityje įgyvendintas, ypač, jeigu yra ir kitų teisiškai įpareigojančių sandorių, gali būti nustatyta, kad egzistuoja kontrolė *de facto*: byloje KLM/ Air UK⁵¹, nustatyta, jog mažumos akcijų turėjimas (14,9 procento), opciono sutartis ir rinkinys finansinių sutarčių sudaro bendrą kontrolę *de facto*, kadangi dėl opciono sutarčių egzistavimo minėtas mažumos akcininkas turėjo realią galimybę daryti bendrą sprendžiamąją įtaką bendrai įmonei.

Sandorį traktuoti kaip jungtinę veiklą svarbu nustatyti bendrą kontrolę, tačiau nėra svarbu, koku būdu ši kontrolė yra įgyjama, todėl jungtinės veiklos samprata apima visus sandorius, kuriais įgyjama bendra kontrolė. Tai gali įvykti per naujo juridinio asmens steigimą, taip pat dviem subjektams įsigyjant įmonę, vienam subjektui įsigyjant dalį akcijų (dalių) kito subjekto vienvaldiškai kontroliuojamoje įmonėje, įmonės akcininkams (dalininkams) pasirašius akcininkų sutartis, bei kitais panašiais būdais.

Baigiant, derėtų paminėti, kad kontrolės nustatymas remiasi ne subjektyviu, o objektyviu kriterijumi. Tai reiškia, kad nereikia nustatinėti šalių valios ar ketinimo bendrai kontroliuoti jungtinės veiklos įmonę, svarbu, kad šalys turi galimybę daryti lemiamą įtaką, net jei faktiškai ja ir nesinaudoja⁵².

2.4.2.2. Visavertiškas funkcionavimas.

EB konkurencijos teisės kontekste svarbu atskirti kategorijas „visavertiškai funkcionuojanti įmonė“ ir „nevisavertiškai funkcionuojanti įmonė“, kadangi koncentracijos pagal Susijungimų Reglamentą sąvoka apima tas operacijas, dėl kurių įmonių kontrolėje ir struktūroje atsiranda ilgalaikių pokyčių⁵³.

Susijungimų Reglamentas, kaip jau minėta šiame darbe, kontrolę (kiek tai susiję su jungtine veikla) apibrėžia kaip:

1. bendros kontrolės įgijimą 3(1)(b) str. prasme; arba,
2. bendros įmonės, nuolat atliekančios autonomiško ūkio subjekto funkcijas (kitais visavertiškai funkcionuojančios bendros įmonės), sukūrimas 3(4) str. prasme.

⁵⁰ Europos Komisijos sprendimas byloje E.ON/MOL Nr. COMP/M.3696, paras 12, 14.

⁵¹ Byla IV/M967 (1997) cituojama FAULL, Jonathan, NIKPAY, Ali. The EC Law of Competition. Oxford University Press, 1999 psl. 213.

⁵² *Cit. Op.* 37.

⁵³ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB Susijungimų reglamento) preambulė, para 20.

Pastebėtina, kad visavertiško funkcionavimo kriterijus tiesiogiai įtvirtintas tik toje koncentracijos apibrėžimo dalyje, kurioje kalbama apie bendros įmonės įkūrimą, tuo tarpu Susijungimų Reglamento 3(1)(b) str., koncentraciją apibrėžiantis kaip bendros kontrolės įgijimą, apie visavertišką funkcionavimą net neužsimena. Natūraliai kyla klausimas, ar visavertiško funkcionavimo kriterijus taikomas tik naujos įmonės sukūrimui, ar taip pat ir kontrolės įgijimui. Komisija yra linkusi laikytis nuomonės, kad visavertikšumo kriterijus taikomas ir kontrolės įgijimui, todėl bendros kontrolės įgijimas nevisavertiškai funkcionuojančioje įmonėje, pavyzdžiui, kurios veikla apsiriboja tik motininių įmonių poreikių tenkinimu, ir kuri neturi komercinių – prekybinių ryšių su trečiaisiais asmenimis, nebus laikomas koncentracija Susijungimų Reglamento prasme⁵⁴.

Nacionalinėje – Lietuvos Respublikos – teisėje koncentracijos sąvoka apima tiek visavertiškai funkcionuojančių, tiek ir nevisavertiškai funkcionuojančių jungtinės veiklos įmonių steigimą, jei tik tokia jungtine veikla yra sukuriama bendra kontrolė kontroliuojamos įmonės atžvilgiu. Skirstymas į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias jungtines veiklas Lietuvos konkurencijos teisės aspektu svarbus skaičiuojant bendrąsias koncentracijoje dalyvaujančių subjektų pajamas, jeigu jungtinės veiklos įmonė įgyja kito subjekto kontrolę. Tik visavertiškai funkcionuojanti jungtinės veiklos įmonė, įgydama kito subjekto kontrolę, bus laikoma koncentracijoje dalyvaujančiu subjektu. Jei kontrolę įgyja jungtinės veiklos įmonė, kuri nėra visavertiškai funkcionuojanti, laikoma, kad faktiškai kontrolę įgijo jungtinės veiklos įmonės motininės bendrovės, todėl būtent jos bus laikomos koncentracijoje dalyvaujančiais subjektais ir jų, o ne jungtinės veiklos įmonės, apyvarta bus įskaitoma į bendrąsias pajamas⁵⁵.

Visavertiškai funkcionuojančia įmonė Susijungimų Reglamento 3 (4) str. prasme bus laikoma, jei ji „nuolat atlieka autonomiško ūkinio subjekto funkcijas“. Taigi tam, kad galėtume konstatuoti, kad jungtinės veiklos įmonė yra pilnai funkcionuojanti, reikia nustatyti, kad ji tenkina du kriterijus: (1) veiklos tęstinumo, (2) pakankamo autonomiškumo nuo ir nepriklausomumo nuo jungtinės veiklos šalių. Šie kriterijai toliau panagrinėtini atskirai.

Konkretaus jungtinės veiklos termino nustatymas neturi lemiamos įtakos konstatuojant, jog jungtinės veiklos įmonė vykdo tęstinę veiklą, lygiai taip pat kaip ir sąlygų, sudarančių lengvą „išėjimą“ iš jungtinės veiklos, ar paprastų jungtinės veiklos nutraukimo

⁵⁴ Europos Komisijos sprendimas byloje E.ON/MOL Nr. COMP/M.3696, para 10.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų paskaičiavimo tvarkos (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, 38-1084), 6.1.2. str.

sąlygų nustatymas. Taip pat veiklos tęstinumo negalima apibrėžti ir konkrečiu terminu – kiekvienu atveju būtina atsižvelgti į rinkos sąlygas, kurioje veikia jungtinės veiklos įmonė, faktines aplinkybes ir įvertinti, koks konkrečios įmonės veiklos laikotarpis yra pakankamai ilgas, kad sukeltų struktūrinių pasikeitimų tarp susijusių įmonių, t.y. koks laiko tarpas yra reikalingas, jungtinės veiklos įmonė galėtų pradėti veikti pakankamai nepriklausomai nuo jungtinės veiklos šalių. Dažniausiai teorijoje yra pripažįstama, kad penkerių – dešimties metų laikotarpis, priklausomai nuo rinkos struktūros, yra pakankamai ilgas, jungtinės veiklos įmonė taptų nepriklausoma nuo motininių įmonių⁵⁶. Tokią išvadą leidžia daryti ir Komisijos sprendimai susijungimų bylose. Kaip pakankamai ilgo veiklos tęstinumo pavyzdžius būtų galima paminėti bylas Go-Ahead/VIA/Thameslink ir TKS/ITW Signode/Titan. Byloje Go-Ahead/VIA/Thameslink Komisija, kartu atsižvelgdama ir į tai, jog jungtinės veiklos įmonė (Thameslink) yra pakankamai autonomiška (turi visus išteklius veiklai vykdyti, pakankamus finansavimo šaltinius, užtektinai turto ir darbo jėgos), septynerių metų veiklą traktavo, kaip pagrindą įmonę pripažinti pilnai funkcionuojančia⁵⁷. Byloje TKS/ITW Signode/Titan⁵⁸ Komisija nustatė, kad šalys buvo susitarę dėl akcijų išpirkimo sąlygų (call and put options), kuri anksčiausiai galėjo būti įgyvendinta po penkerių bendradarbiavimo metų. Tokį penkerių metų terminą Komisija įvardina kaip pakankamai ilgą, kad galėtų sukelti struktūrinių pokyčių tarp susijusių įmonių. Iš kitos pusės byloje BT / Banco Santander⁵⁹ buvo nustatyta, kad pagal jungtinės veiklos sutartį abi įmonės bendrai kontroliuos jungtinės veiklos įmonę tik pirmus trejus metus, o po trijų metų viena iš jungtinės veiklos šalių praras lemiamą įtaką, tačiau jungtinės veiklos įmonės planai rodė, jog strateginiai tikslai yra numatyti dešimčiai metų į priekį. Komisija konstatavo, kad, atsižvelgiant į ilgalaikį investicijų pobūdį, treji metai nėra pakankamas laiko tarpas, kad atsirastų ilgalaikių pokyčių susijusiose įmonėse. Taip pat paminėtina, kad jungtinės veiklos įmonė nepasižymi veiklos tęstinumu, jei ji yra sukuriama tik kaip priemonė konkrečiam jungtinės veiklos projektui įgyvendinti, o šiam projektui pasibaigus nebedalyvauja veikloje, kuri yra susijusi su motininių šalių vykdoma jungtine veikla⁶⁰, pvz. yra likviduojama, restruktūrizuojama arba tiesiog pakeičia veiklos kryptį.

Antrasis aptartinas kriterijus – pakankamas autonomiškumas nuo jungtinės veiklos šalių. Kad jungtinės veiklos įmonė patektų į Susijungimų Reglamente vartojamą

⁵⁶ HEWITT, Ian. Joint ventures. Third edition. Sweet and Maxwell Limited, 2005, p. 347.

⁵⁷ Europos Komisijos sprendimas byloje Go-Ahead/VIA/Thameslink Nr. IV / M. 901

⁵⁸ Europos Komisijos sprendimas byloje TKS/ITW Signode/Titan Nr. IV/M.970

⁵⁹ Europos Komisijos sprendimas byloje BT / BS Nr. IV / M.425

⁶⁰ *Cit. Op.* 3, para 13.

koncentracijos sąvoką, ji turi atlikti visas savarankiško ūkio subjekto funkcijas, t.y. jungtinės veiklos įmonė rinkoje turi veikti atlikdama tokias funkcijas, kurias paprastai atlieka ir kitos toje pačioje, atitinkamoje rinkoje veikiančios įmonės.

Pirmiausiai, kad jungtinės veiklos įmonę galėtume laikyti nepriklausoma nuo jungtinės veiklos šalių, įmonė turi turėti pakankamus išteklių rezervus, tokius kaip finansai, materialus turtas, nematerialus turtas, įskaitant intelektinę nuosavybę, technologines ar gamybinės žinias ir pan., darbo jėga. Dauguma rinkų gali reikalauti, kad jų dalyviai investuotų į tam tikras priemones, tokias kaip realizavimo centrai, sandėliai, speciali įranga, paprasto ir specializuoto transporto parkai ir pardavimų personalas. Jungtinės veiklos įmonė bus laikoma autonomiška tik, jei ji pati turės reikalingus išteklius arba turės galimybę įsigyti reikiamų išteklių iš kitų rinkoje veikiančių konkuruojančių šaltinių. Taip pat svarbu ir tai, ar įmonės vadovai turi realią vadovavimo ir sprendimų priėmimo dėl kasdienės įmonės veiklos galimybę.

Jungtinės veiklos įmonė nebus nelaikoma savarankiška, jeigu ji tik atlieka konkrečią patronuojančių bendrovių verslo funkciją, neišeidama į rinką, pavyzdžiui veikia tik kurioje nors tarpinėje gamybos grandyje, užsiima dizaino kūrimu arba atlieka tik mokslinius bandymus ir tyrimus. Tokių jungtinės veiklos įmonių tikslas paprastai yra ne vykdyti savarankišką veiklą, o būti pagalbinio įrankiu jungtinės veiklos šalių verslo veikloje. Taip pat nebus laikoma autonomiška įmone ir tokia, kuri apsiriboja tik jungtinės veiklos šalių prekių platinimu ar pardavimu, nes bus laikoma, kad jungtinės veiklos įmonė iš esmės veikia tik kaip motininių įmonių pardavimų atstovė. Kalbant apie jungtinės veiklos įmonės pirkimus iš motininių įmonių, paprastai jungtinės veiklos įmonės autonomiškumas ar neautonomiškumas nustatomas pagal įsigijimų iš motininių įmonių ir įsigijimų iš kitų, su motininėmis įmonėmis konkuruojančių įmonių, santykį. Jungtinės veiklos įmonės savarankiškas funkcionavimas yra abejotinas, jeigu pačios bendrosios įmonės prekėms ar paslaugoms tenka nedidelė vertės dalis. Tokiais atvejais, kaip jau minėta, ji greičiau veiks kaip pardavimų atstovė. Tačiau, priešingai, kai bendroji įmonė yra aktyvi prekybos rinkoje ir atlieka įprastas prekybos bendrovės funkcijas tokioje rinkoje, paprastai ji nėra pagalbinė pardavimų atstovė, bet atliekanti visas funkcijas bendroji įmonė⁶¹.

Esant atvirkštiniais santykiams, kai jungtinės veiklos įmonė platina produktus (paslaugas) per patronuojančių įmonių platinimo tinklus, paprastai nereiškia, kad jungtinės

⁶¹ *Cit.Op.* 3, para 14.

veiklos įmonė negali būti savarankiška, ypač, jeigu toks platinimas vyksta agentinės sutarties pagrindu ir jungtinės veiklos įmonė prisiima visą galimą riziką dėl tokios komercinės veiklos vykdymo⁶². Tačiau ir šiuo atveju būtina vertinti, kokią jungtinės veiklos pardavimų dalį sudaro pardavimai motininėms įmonėms. Jeigu jungtinės veiklos įmonė neturi nei savo klientų, nei nepriklausomos verslo strategijos, o jos pelno didžiąją dalį sudaro pardavimai motininėms įmonėms, tokia įmonė negali būti laikoma autonomiška⁶³.

Kalbant apie pirkimus bei pardavimus tarp jungtinės veiklos įmonės ir motininių įmonių vertikaliai aukštyr ir vertikaliai žemyn susijusiose rinkose, svarbu atsižvelgti į tai, kiek laiko vyksta tokie pirkimai bei pardavimai. Tai, kad jungtinės veiklos įmonė priklauso beveik išimtinai nuo pardavimų ar nuo pirkimų iš motininių įmonių tik pradiniame savo veiklos etape, kol jungtinės veiklos įmonė įsitvirtins rinkoje, paprastai netrukdo laikyti jungtinės veiklos įmonės atliekančia visas funkcijas. Komisija byloje Schneider/Thompson/Multimedia COMP/M 2403 konstatavo, kad jungtinės veiklos įmonė komercinėmis, finansinėmis ir ekonominėmis sąlygomis veikia kaip nepriklausomas vienetas, turintis priėjimą prie pakankamų išteklių veiklai vykdyti, o taip pat turintis savo vadovus bei darbuotojus, atsakingus už kasdienę veiklos vykdymą. Jungtinės veiklos įmonė numato produktus parduoti trečiosioms šalims, įskaitant ir motinines įmones. Esant šioms aplinkybėms, bei žinant, kad pardavimai motininėms įmonėms vyks bendromis (ne palankesnėmis ir ne išskirtinėmis) sąlygomis, vien tai, kad pradiniu savo veiklos metu jungtinės veiklos įmonė produkciją parduos tik motininėms įmonėms bei naudosis daugiausia motininių įmonių platinimo tinklais savo produktų platinimui, nėra pagrindas įmonę pripažinti ne savarankiškai veikiančia. Toks pradinis laikotarpis atskirose rinkose gali skirtis priklausomai nuo rinkos sąlygų, tačiau paprastai laikoma, kad trejų metų laikotarpis yra pakankamas įmonei įsitvirtinti ir pradėti savarankišką veiklą.

Komisijai nustačius, kad jungtinės veiklos įmonė nėra visavertiškai funkcionuojanti, tokios įmonės sukūrimas nebus laikomas koncentracija Susijungimų Reglamento prasme. Tokia jungtinė veikla gali būti valstybių narių kompetentingų institucijų koncentracijų kontrolės srityje nagrinėjimo dalyku, jeigu tenkina nacionalinių teisės aktų reikalavimus, keliamus koncentracijoms. Kadangi Lietuvos konkurencijos teisėje koncentracijos apima ir nevisavertiškai funkcionuojančių įmonių sukūrimą, tai jungtinės veiklos šalims sukūrus tokią bendrą įmonę, jei bus tenkinami Konkurencijos įstatymo nustatyti apyvartos kriterijai, atsiras

⁶² Europos Komisijos sprendimas byloje TNT/Canada Post Nr. IV/M.10

⁶³ Europos Komisijos sprendimas byloje Electrabel/ Energia Italiana/Interpower Nr. COMP/M.3003

pranešimo pareiga apie vykdomą koncentraciją Konkurencijos Tarybai pagal nacionalinius teisės aktus. Taip pat nevisavertiškai funkcionuojanti jungtinė veikla, jei nustatomas poveikis prekybai tarp valstybių narių, gali būti vertinama ir pagal EB Sutarties 81 str., taigi gali susidaryti tokia situacija, jog jungtinė veikla, įvertinta Konkurencijos tarybos pagal Lietuvos koncentracijų kontrolės taisykles, bus leidžiama vykdyti, o pagal Bendrijos konkurencijos teisės draudžiamų susitarimų pagal EB Sutarties 81 str. kontrolės mechanizmą bus laikoma nesuderinama su bendrąja rinka. Kyla klausimas, kiek problematiškas yra toks skirtingas reglamentavimas pagal Bendrijos ir nacionalinę teisę, ir ar verta jungtines veiklas iš viso skirstyti į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias koncentracijų kontrolės prasme.

Nevisavertiškai funkcionuojančios įmonės koncentracijų kontrolės prasme, darbo autoriaus nuomone, nėra linkusios kelti didesnių konkurencijos problemų. Pirmiausia, taip yra todėl, kad ir iki koncentracijos egzistavusios nevisavertiškai funkcionuojančios įmonės rinkoje nekonkuravo lygiais pagrindais su kitais rinkos žaidėjais, t.y. nevisavertiškai funkcionuojanti įmonė nėra realus konkurentas kitiems rinkos subjektams, todėl bendros kontrolės tokioje įmonėje įgijimas nesumažina konkurencinio spaudimo rinkoje (kas gali nutikti koncentruotos rinkos subjektams įgijus kontrolę toje pačioje rinkoje veikiančios visavertiškai funkcionuojančios įmonės atveju). Lietuvoje, kur koncentracijų skaičius yra santykinai nedidelis (kaip pavyzdį imant 2005 m. per kuriuos Konkurencijos taryba gavo 64 pranešimus dėl koncentracijų⁶⁴), abiejų jungtinės veiklos rūšių vertinimas pagal koncentracijų kontrolės taisykles didesnių problemų nekelia, tačiau Bendrijos mastu (kur atitinkamai per tuos pačius 2005 m. buvo gauti 313 pranešimų⁶⁵), įtraukti nevisavertiškai funkcionuojančias jungtines veiklas į Susijungimų Reglamento taikymo sritį būtų paprasčiausiai neracionalu ta prasme, kad būtų padidintas Komisijos darbo krūvis ir Komisijai tektų nagrinėti papildomą skaičių pranešimų apie koncentracijas, nors jos praktiškai nėra pajėgios pakeisti rinkos struktūros.

Didesnių problemų, vertinant reglamentavimo ypatumus, taip pat nekelia ir situacijos, kai jungtinę veiklą leidžiama vykdyti pagal Lietuvos koncentracijų kontrolės taisykles, tačiau tas pats susitarimas laikomas ribojančiu konkurenciją EB Sutarties 81 str. prasme. Taip yra todėl, kad koncentracijų kontrolės taisyklėmis ir konkurenciją ribojančių susitarimų kontrole yra siekiama skirtingų tikslų. Koncentracijų kontrolės tikslas – palaikyti konkurencingą

⁶⁴ Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2005 m. darbo ataskaita, LĮ „Kriventa“, 2005, taip pat pateikiama internete adresu <http://www.konkuren.lt/ataskaitos/ataskaitos.htm>, psl. 11.

⁶⁵ European Merger Control – Council Regulation 139/2004 – statistics [interaktyvus]. 2007, [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą: <http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/statistics.pdf>

rinkos struktūrą. Dominuojančios pozicijos sukūrimas ar sustiprinimas, arba žymus apribojimas efektyvios konkurencijos pagal naująjį SIEC testą (šie aspektai darbe bus nagrinėjami toliau) priklauso ne nuo būsimo šalių elgesio, kylančio iš koncentracijos, o rinkos ypatybių ir jos struktūros pakitimų. Tai reiškia, kad tik nuo pačių šalių valios priklausys, ar jos laikysis elgesio politikos ribojančios konkurenciją, todėl koncentracijų kontrolės tikslas yra išvengti rinkos struktūrų susidarymo, kuriose piktnaudžiavimas turima rinkos galia būtų ne tik įmanomas, bet ir ekonomiškai racionalus šalių elgesio variantas.⁶⁶ EB Sutarties 81 str. tikslas yra išvengti tokių susitarimų tarp nepriklausomų ūkio subjektų, kurie galėtų apriboti konkurenciją. Taigi, konkurencijos ribojimas EB Sutarties 81 str. prasme išplaukia iš konkretaus šalių elgesio, o ne iš rinkos, kurioje veikia šalys, savybių. Ir rinkose, kurios pasižymi pakankamu konkurencijos laipsniu, gali būti sudaromi konkurenciją ribojantys susitarimai. Be to, net ir visavertiškai funkcionuojančios jungtinės veiklos susitarimai gali turėti sąlygų ribojančių konkurenciją EB Sutarties 81 str. prasme – tokiu atveju visavertiškai funkcionuojančios įmonės pagal Susijungimų Reglamento 2(4) str. bus dvigubo vertinimo – ir pagal koncentracijų kontrolės ir pagal EB Sutarties 81 str. – objektu (anglų kalboje apibūdinamas kaip „spill-over“ efektas). Vienintelė problema, kurią šioje srityje išvelgia darbo autorius – kad tas pats sandoris gali patekti į dviejų institucijų kompetencijos ribas, ir praktikoje sandorio šalims, kurios galbūt nėra įsigilinusios į konkurencijos teisės subtilybes, gali kilti problemų, nes Konkurencijos tarybos leistas vykdyti sandoris, gali vėliau būti paskelbtas ribojančiu konkurenciją EB Sutarties 81 str. prasme. Visgi ir šį atvejį, darbo autorius linkęs traktuoti ne kaip reikšmingą reglamentavimo trūkumą (kadangi neracionalu nacionaliniu mastu keliamas koncentracijų problemas perduoti spręsti Bendrijos autoritetingsoms institucijoms, o Bendrijos mastu keliamas konkurencijos ribojimo problemas perduoti nacionalinių institucijų kompetencijai), o labiau kaip vieną iš esminių elementų (angl. *key issues*), į kuriuos turi atkreipti dėmesį šalys vykdydamos jungtinę veiklą. Tačiau siekiant teisinio aiškumo, verslininkams, ketinantiems bendradarbiauti jungtinės veiklos pagrindu, siūlytina, kad Konkurencijos taryba savo veiklos praktikoje dažniau vadovautųsi Konkurencijos įstatymo 24str. 2 d. ir nustačiusi, kad tam tikros notifikuoto sandorio sąlygos gali riboti konkurenciją EB Sutarties 81 str. konkurencijos įstatymo 5 str. prasme pradėti tyrimą savo iniciatyva ir įpareigoti pakeisti sandorio sąlygas, kol sandoris realiai nepradėjo veikti ir nesukėlė realios žalos konkurencijai (Konkurencijos

⁶⁶ Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje *Gencor Ltd v Commission of the European Communities*, Nr. T-102/96, para 94.

įstatymo 40 str. 1 d. 1 p.), jei sandoris priklauso konkurencijos tarybos kompetencijai, arba pateikti rekomendacijas sandorio šalims, jei sandorio atžvilgiu kompetencija priklauso Komisijai. Nors tai ir būtų galima įvertinti kaip savotišką konkurenciją ribojančių susitarimų *ex ante* kontrolę, tačiau konkurencijos institucijų vienas iš pagrindinių tikslų turėtų būti ne tik nubausti konkurencijos taisyklės pažeidusius subjektus, bet ir didesnę dėmesį skirti preventyviai veiklai, kad konkurencijos institucijos tarnautų kaip patarėjai ūkio subjektams..

2.5. JUNGTINĖS VEIKLOS, NEPATENKANČIOS Į KONCENTRACIJŲ KONTROLĖS SRITĮ.

Kadangi koncentraciją reikėtų traktuoti taip, kad ji apimtų tik ilgalaikius koncentracijoje dalyvaujančių įmonių struktūros pakitimus sukeliančius veiksmus,⁶⁷ ne visos korporatyvinės jungtinės veiklos pateko į koncentracijų kontrolės sritį. Dalis korporatyvinės jungtinės veiklos sandorių, kuriais įsteigiama nevisavertiškai funkcionuojančios jungtinės veiklos įmonė ar įgyjama tokios įmonės kontrolė, netenkinančių Konkurencijos įstatymo nustatytų apyvartos kriterijų, lieka vertinimo pagal EB 81 str. objektu. Jeigu nevisavertiškai funkcionuojanti jungtinė veikla tenkina Konkurencijos įstatymo kriterijus, tokia jungtinė veikla tampa dvigubo vertinimo objektu: pagal Lietuvos koncentracijų vertinimo taisyklės ir, jeigu jungtinės veiklos sandoris turi poveikį prekybai tarp valstybių narių, pagal EB Sutarties 81 str.

Koncentracija Susijungimų Reglamento prasme, kiek tai susiję su jungtine veikla, yra apibrėžta, kaip (1.) kitos įmonės kontrolės įgijimas (pagal SR 3(1)(b) str.) arba (2.) naujos įmonės įsteigimas (pagal SR 3(2) str.), todėl absoliuti dauguma jungtinių veiklų, patenkančių į koncentracijų kontrolės sritį yra korporatyvinės jungtinės veiklos. Nors formaliai inkorporavimas nėra būtinas požymis, jog jungtinę veiklą galėtume traktuoti kaip koncentraciją (būtinai požymiai, kaip minėta yra bendra kontrolė ir visavertiškas funkcionavimas), tačiau sutartinės jungtinės veiklos sandoriai paprastai vertinami pagal EB Sutarties 81 str., arba atitinkamai pagal KĮ 5 str. Negalima paneigti, kad įvairaus pobūdžio bendradarbiavimo susitarimais tarp jungtinės veiklos šalių sukuriama sutartiniai ryšiai, gali turėti ir tam tikrų struktūrinių aspektų, tačiau iki šiol tik vienu atveju struktūriniai sutartinio pobūdžio jungtinės veiklos aspektai buvo įvertinti pagal Susijungimų Reglamento taisykles.

⁶⁷ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB Susijungimų reglamento) preambulė, para 23.

Byloje KLM/Alitalia⁶⁸ Komisija priėmė sprendimą taikyti Susijungimų Reglamentą sutartinio pobūdžio jungtinė veiklos santykiams. Komisija nustatė, kad KLM ir Alitalia ketina bendrauti ilgalaikio aljanso sutarties pagrindu. Šalys susitarė, kad KLM ir Alitalia vykdys oro pervežimų veiklą, tačiau ši veikla bus bendrai vykdoma aljanso pagrindu. Buvo sukurtas ir specialus aljanso valdymo mechanizmas – nustatyta, kad aljansas bus valdomas specialios komandos, į kurios susirinkimus šalys skirs savo atstovus. Esant tokioms aplinkybėms Komisija nustatė, kad šalių sukurtas aljansas yra sutartinio pobūdžio jungtinė veikla, tačiau veikianti tęstiniu pagrindu, sukurianti autonomišką ekonominį vienetą rinkoje ir sąlygojanti struktūros tarp KLM ir Alitalia pasikeitimą, todėl sukuria koncentraciją Susijungimų Reglamento 3 (2) str., prasme. Grįžtant prie anksčiau išsakytų argumentų, paminėtina, kad ši byla Komisijos praktikoje yra vertintina labiau kaip išimtis, o jungtinės veiklos, vykdomos sutartiniu pagrindu, paprastai nepatenka į koncentracijos sąvoką, vartojamą Susijungimų Reglamento 3 str. arba KĮ 3 str. 14 d. Be to sutartinio pobūdžio jungtinės veiklos sandoriai paprastai nepasižymi tokia konstrukcija, kuri galėtų sukelti ilgalaikių struktūrinių pokyčių tarp susijusių subjektų⁶⁹ ir sukurti naują autonomišką ekonominį vienetą.

⁶⁸ Europos Komisijos sprendimas byloje KLM/Alitalia Nr. COMP/JV.19

⁶⁹ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB Susijungimų reglamento) preambulė, para 20, *Cit. Op.* 3, para 5.

3. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATOS REIKŠMĖ.

Ilgą laiką jungtinės veiklos rūšių skirstymas į kooperatyvinio ir koncentracinio pobūdžio, o vėliau į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias, buvo pagrindas skirtingas jungtinės veiklos rūšis vertinti pagal skirtingas taisykles. Kooperatyvinio pobūdžio ir nevisavertiškai funkcionuojančios koncentracinio pobūdžio jungtinės veiklos, t.y. jungtinės veiklos, nepatenkančios į koncentracijų kontrolės taikymo sritį, buvo griežtesnio vertinimo pagal EB Sutarties 81 arba KĮ 5 str. objektu, kai tuo tarpu jungtinės veiklos, patenkančios į koncentracijų kontrolės sritį naudojosi „koncentracijų lengvata“ (angl. „concentration privilege“)⁷⁰ būti vertinamoms pagal palankesnę – dominavimo – testą. 2004 m., priėmus naują Susijungimų Reglamento redakciją, reglamente įtvirtintas dominavimo testas buvo pakeistas į SIEC testą (angl. significantly impede effective competition) – pagal naująjį testą vertinama, ar koncentracija itin apriboja veiksmingą konkurenciją bendrojoje rinkoje ar didelėje jos dalyje, ypač dėl dominuojančios padėties atsiradimo ar sustiprėjimo.

Šio skyriaus tikslas palyginti, kokią reikšmę turėjo atskirų jungtinės veiklos rūšių samprata iki ir po konkurencijos teisės reglamentavimo reformų 2004 metais, koks yra santykis tarp konkurencijos ribojimo koncentracijų kontrolės ir konkurencijos draudžiamų susitarimų prasme, kodėl jungtinė veikla iš viso skirstoma į atskiras rūšis bei kokios problemos kyla (jei tokių yra) dėl tokio atskirų jungtinės veiklos rūšių išskyrimo.

3.1. JUNG TINĖS VEIKLOS SAMPRATOS REIKŠMĖ IKI BENDRIJOS KONKURENCIJOS TEISĖS 2004 M. REFORMŲ

„Koncentracijų lengvata,“ suteikta korporatyvinio pobūdžio visapusiškai funkcionuojančioms jungtinėms veikloms, pagal reglamentavimą EB teisėje iki 2004 m. pasireiškė trimis aspektais:

1. Koncentracijų vertinimas pagal dominavimo testą remiasi didesne rinkos galia, nei susitarimų, patenkančių į EB Sutarties 81 str. arba KĮ 5 str.;

2. Dominavimą sunkiau įrodyti;

⁷⁰ KORAH, Valentine. Competition Law of the European Community. Matthew Bender and Company, Inc, 2003, psl. 6-10, t.p. FAULL, Jonathan, NIKPAY, Ali. The EC Law of Competition. Oxford University Press, 1999, psl. 352, t.p. *Cit. Op.* 14, psl. 817.

3. Į koncentracijų kontrolės sritį patenkančios jungtinės veiklos naudojosi palankesnėmis procedūrinėmis taisyklėmis.

Toliau visi trys “koncentracijų lengvatos” aspektai bus aptarti plačiau.

1. Koncentracijų vertinimas pagal dominavimo testą remiasi didesne rinkos galia, nei susitarimų, patenkančių į EB Sutarties 81 str. arba KĮ 5 str.

Tiek konkurencijos draudžiamų susitarimų, tiek koncentracijų vertinimas remiasi rinkos galios kriterijumi. Skirtumas yra tas, kad dominavimui pagal koncentracijų kontrolės taisyklės nustatyti yra reikalingas didesnis rinkos galios laipsnis, nei konstatuoti, kad susitarimas gali riboti konkurenciją. Uždrausti vykdyti korporatyvinę jungtinę veiklą remiantis koncentracijų kontrolės taisyklėmis galima tik nustačius, kad jungtinės veiklos įmonė sukurs arba sustiprins dominuojančią padėtį atitinkamoje rinkoje. Konkurencijos trukdymas, ribojimas ar iškraipymas pagal EB Sutarties 81 str. arba KĮ 5 str. gali būti nustatytas tais atvejais, kai jungtinės veiklos šalys, net ir vertinant jų abiejų jėgą rinkoje kartu, neužima dominuojančios padėties.

Pradinis analizės taškas, vertinant konkurencijos pagal EB Sutarties 81 str. arba KĮ 5 str. draudžiamus susitarimus, yra šalių pozicijos paveiktose rinkose nustatymas. Horizontalaus bendradarbiavimo atveju vertinama, ar jungtinės veiklos šalys dėl vykdomo bendradarbiavimo galės išlaikyti, įgyti arba padidinti rinkos galią dėl bendradarbiavimo, t. y. ar jos galės sukelti neigiamą rinkos poveikį kainoms, gamybos apimtims, naujovėms arba prekių ir paslaugų įvairovei.⁷¹ Daugeliu vertikalaus bendradarbiavimo atveju pavojus konkurencijai taip pat gali kilti tik „jei egzistuoja tam tikra rinkos galia tiekėjų ar pirkėjų arba abiem lygiais“.⁷² Daugelis subjektų sudarytų susitarimų, laikomi nedarančiais didesnės žalos konkurencijai, kol jais nėra pasiekiamas tam tikras rinkos galios laipsnis, išskyrus susitarimus, kuriuose yra „juodojo sąrašo“ konkurenciją ribojančių sąlygų.

Koncentracijų kontrolė iki 2004 m. reformos rėmėsi dominavimo testu: „Koncentracija, kuri sukuria arba sustiprina dominuojančią padėtį, ir dėl to itin apribojama veiksminga konkurencija bendrojoje rinkoje arba didelėje jos dalyje, yra laikoma nesuderinama su bendrąja rinka” (89 Susijungimų Reglamento 2 (3) str.). Kitaip tariant, norint subjektą pripažinti dominuojančiu koncentracijų kontrolės prasme, būtina nustatyti,

⁷¹ Komisijos pranešimas Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OL 2001, C 3, para 27.

⁷² Komisijos pranešimas. Vertikaliųjų apribojimų gairės, OL C 291, 2000, para 6.

jog subjektas įgis tokio laipsnio rinkos galią, kuri jam leistų rinkoje veikti nepriklausomai nuo konkurentų, klientų ir vartotojų.

Kaip jau minėta, rinkos galios laipsnis dominavimui nustatyti turi būti aukštesnis, todėl dominavimą nustatyti yra daug sunkiau nei konkurencijos ribojimą. EB galioja prezumpcija, kad subjektas gali būti laikomas dominuojančiu, jeigu jo dalis atitinkamoje rinkoje yra 50⁷³ (Lietuvoje – 40) procentų ir daugiau. Koncentracijų kontrolės praktikoje ši prezumpcija remiasi šiek tiek mažesne rinkos dalimi – didesnės nei 40 procentų rinkos dalies turėjimas gali būti laikomas indikatoriumi, kad subjektas individualiai dominuoja toje rinkoje⁷⁴. Tiesa, faktiškai dominavimo nustatymui subjekto rinkos dalies dydis yra tik vienas iš faktorių, o koncentracijų bylose dominavimas nustatomas ir esant gana mažai rinkos daliai, pavyzdžiui byloje REWE/Meinl dominavimas nustatytas subjektui, užimančiam 37 procentus rinkos, byloje Hutchinson/ETC/RMPM – 36 procentus rinkos, Bayer/Aventis Crop Science nuo 30 iki 40 procentų įvairiose rinkose, Carrefour/Promodes – mažiau nei 30 procentų užimančiam subjektui⁷⁵. Susijungimų Reglamento preambulėje (tiek 1989, tiek ir 2004 m. redakcijoje), bei Horizontalių susijungimų gairėse⁷⁶ teigiama, kad koncentracijos, jeigu įmonių rinkos dalis neviršija 25 procentų, yra leistinos. Vertikaliųjų bei konglomeratinių susijungimų vertinimui, panašu, jog bus nustatyta dar didesnė rinkos dalis – Komisijos gairių dėl nehorizontalių susijungimų projekto 25 str. nustato 30 procentų ribą, kurios neviršijančios koncentracijos paprastai nekelia konkurencijos problemų. Tiesa, 25 procentų riba netaikoma kolektyvinio dominavimo atveju, kadangi, pavyzdžiui, trys subjektai, turintys 20-25 procentų rinkos dalis kiekvienas ir 70-75 procentų rinkos dalį bendrai, gali būti pripažinti kolektyviai dominuojančiais. O koncentracijos oligopolinėse rinkose, nesukuriančios nei individualios nei dominuojančios padėties, iki 2004 m. reglamentavimo pakeitimų iš viso „prasmukdavo“ pro koncentracijų kontrolės taisyklės (ši problema bus plačiau aptarta 3.2.1. skirsnyje).

Jungtinės veiklos susitarimai, kurie nepatenka į koncentracijų kontrolės sritį ir dėl to nesinaudoja „koncentracijų lengvata“ vertinami santykinai griežčiau: (1.) didesnę nei 10 procentų rinkos dalį bendrai užimančių subjektų sudaryti horizontalaus pobūdžio arba tiek vertikaliųjų, tiek horizontalių požymių turintys susitarimai arba (2.) bent vieno subjekto, užimančio didesnę nei 15 procentų rinkos dalį, dalyvavimas vertikalios pobūdžio

⁷³ Komisijos gairės dėl horizontalių susijungimų vertinimo pagal Tarybos reglamentą dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 31, 2004, para 17.

⁷⁴ The international Comparative Legal Guide to Merger Control 2006//Global Legal Group Ltd., 2005, psl. 147

⁷⁵ Naudojami duomenys iš šaltinio WHISH, Richard. Competition law. Fifth edition. Butterworths, 2003, psl. 838.

⁷⁶ *Cit. Op.* 49, para 18.

susitarimuose, laikomi galinčiais kelti konkurencijos problemų pagal EB Sutarties 81 str. arba KĮ 5 str., t.y. galinčiais apriboti konkurenciją⁷⁷.

Grįžtant prie koncentracijų kontrolės vartojamo testo, reikėtų paminėti, jog net ir dominavimo neužteko koncentracijai uždrausti – kad koncentracija būtų paskelbta nesuderinama su bendrąja rinka abi testo dalys turėjo būti tenkinamos, t.y. nustatomas ir dominavimas ir tai, kad dėl dominuojančios padėties sukūrimo ar sustiprinimo atitinkamoje rinkoje bus apribota veiksminga konkurencija⁷⁸. Jeigu nėra reikšmingo konkurencijos pasikeitimo rinkoje, lyginant su prieš tai buvusiu konkurencijos lygiu, tai tokia koncentracija turi būti leidžiama vykdyti⁷⁹ ir nepageidaujamų konkurencijos teisės pasekmių jungtinės veiklos šalims nesukelia.

2. Dominavimo ir konkurencijos ribojimo nustatymas.

Jungtinės veiklos susitarimai laikomi apribojančiais konkurenciją pagal EB Sutarties 81 arba KĮ 5 str., jei jie suteikia bent galimybę apriboti konkurenciją, kai tuo tarpu dominavimas pagal koncentracijų kontrolės taisyklės turi būti įrodytas⁸⁰.

Byloje *Airtours plc v Commission of the European Communities* (bylos Nr. Case T-342/99) Pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad Komisija privalo įsitikinti, ar koncentracija turės tiesioginį ir neatidėliotiną efektą, dėl kurio bus sukuriama ar sustiprinama dominuojanti padėtis⁸¹. Susijungimų Reglamento taikymas yra pateisinamas, kai galima iš anksto numatyti, kad koncentracija turės nedelsiamą ir esminį efektą⁸².

Dėl konkurenciją ribojančių susitarimų nuo vienos iš pirmųjų bylų konkurencijos teisės srityje – *Consten SA and Grindig-Verkauf-GmbH v. Commission*⁸³ - buvo laikomasi pozicijos, kad EB Sutarties 81 (1) str. (ex. 85 (1) str.) taikymui nereikia nagrinėti konkrečių susitarimo pasekmių (t.y. nereikia įrodinėti, kad susitarimas faktiškai sukėlė konkurencijos

⁷⁷ Komisijos pranešimas dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (de minimis), 7 str., t.p. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo, 4 str.

⁷⁸ Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje *Gencor Ltd v Commission of the European Communities*, Nr. T-102/96, para 163, Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje *Tetra Laval BV v Commission of the European Communities*, Nr. T-5/02, para 120.

⁷⁹ Europos teisingumo teismo sprendimas byloje *Airtours plc v Commission of the European Communities*, Nr. T-342/99, paras 58 ir 82.

⁸⁰ KORAH, Valentine. *Competition Law of the European Community*. Matthew Bender and Company, Inc, 2003, 6-10.

⁸¹ *Cit. Op.* 55, para 58,

⁸² *Ibid.*, para 90

⁸³ Europos teismo sprendimas sujungtose bylose 56 ir 58-64.

apribojimus rinkoje), jeigu nustatoma, kad jau pats susitarimo tikslas yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas.

3. Procedūriniai pranešimų teikimo skirtumai.

Iki Modernizavimo Reglamento įsigaliojimo 2004 m., šalys vykdančios korporatyvinę jungtinę veiklą ir kuriančios jungtinės veiklos įmonę, patenkančią į koncentracijų kontrolės sritį, naudojo palankesnius procedūrinius taisyklėmis.

Prieš pradėdant nagrinėti procedūrinių taisyklių skirtumus būtina paminėti, kad šalims, ketinančioms vykdyti į koncentracijų kontrolės sritį patenkančią jungtinę veiklą, atsiranda notifikavimo pareiga (Susijungimų Reglamento 4(1) ir Konkurencijos įstatymo 10 str.) t.y. jungtinę veiklą galima vykdyti tik gavus kompetetingos institucijos pritarimą. Pranešimų apie jungtinę veiklą, kuri yra vertinimo pagal EB Sutarties 81 str. pateikimas nėra privalomas, t.y. šalys jungtinę veiklą gali vykdyti ir nepateikusios prašymo individualiai išimčiai gauti. Tačiau šalys, nepateikusios prašymo ir negavusios individualios išimties, kilus ginčui, negalėjo remtis EB Sutarties 81(3)⁸⁴, tai reiškia, kad net ir EB Sutarties 81(3) str. įtvirtintas sąlygas tenkinantys jungtinės veiklos susitarimai būdavo laikomi negaliojančiais. Lietuvoje individualios išimties taikymas procedūriškai buvo dar griežtesnis. Kreipimasis į Konkurencijos tarybą dėl individualios išimties suteikimo, kaip ir pagal Reglamentą Nr. 17, buvo šalių teisė, ir jos galėjo pasirinkti šia teise naudotis, ar nesinaudoti. Tačiau jeigu šalys sudarydavo jungtinės veiklos susitarimą pagal bendrosios išimties suteikimo sąlygas, jos turėjo pareigą per vieną mėnesį apie tai pranešti Konkurencijos tarybai (Konkurencijos įstatymo⁸⁵ 7 str. 4 d.). Taigi, nors pranešimų teikimas teisiškai buvo neprivalomas (išskyrus pranešimų dėl sutarčių, atitinkančių bendrosios išimties sąlygas, pagal Lietuvos teisę pateikimą), praktiškai buvo neišvengiamas jungtinės veiklos atvejais, kurie turėjo įtakos jungtinės veiklos šalių struktūriniam pokyčiams (pvz. nevisavertiškai funkcionuojančios įmonės įkūrimui) arba pasižymėjo didelėmis investicijomis į jungtinę veiklą (pvz. produkto tyrimų ir plėtros sutartiniu pagrindu atvejais). Be to ir pirmieji bandymai Bendrijos lygiu suteikti bendrąsias išimtis specializacijų bei tyrimų ir plėtros susitarimams nebuvo labai

⁸⁴ 1962 m. vasario 6 d. Reglamentas Nr. 17, OL 13, 1962, (su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais Reglamentu Nr. 59 - OL 58, 1962 7 10, p. 1655/62 ir Reglamentu Nr. 118/63/EEB - OL 162, 1963 11 7, p. 2696/63), para 4(1);

⁸⁵ Įstatymo redakcijos aktualios nuo 1999-04-02 iki 2004-04-30.

sėkmingi, kadangi jie verslui nesuteikė taip trūkstamo teisinio aiškumo ir buvo per daug formalūs ir siauri, kad galėtų suteikti apčiuopiamos naudos⁸⁶.

Susijungimų Reglamentas 89 įtvirtino griežtus terminus, per kuriuos turėjo būti atliktas tyrimas ir priimtas sprendimas, o tuo atveju, jei sprendimas nebūtų priimtas per numatytą terminą (su tam tikromis reglamente nurodytomis išimtimis), būtų laikoma, kad notifikuotas jungtinės veiklos sandoris (koncentracija) buvo paskelbtas suderinamu su bendraja rinka.

Sprendimui dėl jungtinės veiklos, jeigu jungtinė veikla nepatekdavo į koncentracijų kontrolės sritį, ir jeigu šalys norėdavo gauti išimtį pagal Reglamentą Nr. 17,⁸⁷ priimti buvo numatytas sudėtingesnis (kartu ir ilgesnis) procedūrinis režimas. Net ir išnagrinėjusi klausimą bei ketinanti tenkinti prašymą suteikti išimtį, Komisija privalėjo pirmiausiai paskelbti prašymo santrauką, suteikiant vieno mėnesio terminą tretiesiems asmenims pastaboms pareikšti, su Konkurenciją ribojančios veiklos ir dominuojančių padėčių patariamuoju komitetu aptarti išankstinį sprendimo projektą ir tik tuomet, jei Komisijos nuomonė dėl sandorio nepasikeitė, priimti sprendimą.

Dar vienas procedūrinio režimo pagal Reglamentą Nr. 17 trūkumas - sprendimas dėl išimties suteikimo, nors ir su galimybe atnaujinti sprendimą, buvo priimamas tam tikram nustatytam laikotarpiui, t.y. praėjus nustatytam laikotarpiui šalys vėl turėjo kreiptis į Komisiją. Nors Komisija privalėjo nustatyti tokį individualios išimties galiojimo laikotarpį, kuris būtų objektyviai pakankamas naudai, dėl kurios ir suteikta išimtis⁸⁸, pasiekti, tačiau komercinės naudos ir pelno siekiančioms šalims, svarbu, kad ne tik būtų sukurta nauda, bet ir sėkmingai atsipirktų investicijos. Kai kurios investicijos į jungtinę veiklą, kaip ilgalaikis turtas, nesėkmės atveju jungtinės veiklos šalių gali būti lengvai susigrąžintos. Kitos, kaip pavyzdžiui, investicijos į nelikvidų turtą gali būti susigrąžintos tik per iš jungtinės veiklos gaunamą pelną. Dar kitoms investicijoms, kaip pavyzdžiui, komercinę paslaptį sudarančios informacijos, know-how ir pan. perdavimas jungtinei veiklai gali atsipirkti tik po daugelio metų sėkmingos veiklos, todėl verslas greitai atrado, jog tokios riboto galiojimo, o be to ir

⁸⁶ KORAH, Valentine. *Competition Law of the European Community*. Matthew Bender and Company, Inc, 2003, psl. 6-14/15.

⁸⁷ OL 13,1962, (su paskutiniaisiais pakeitimais, padarytais Reglamentu Nr. 59 - OL 58, 1962 7 10, p. 1655/62 ir Reglamentu Nr. 118/63/EEB - OL 162, 1963 11 7, p. 2696/63).

⁸⁸ Pirmosios instancijos teismo sprendimas sujungtose bylose *European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd, formerly European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) and Société nationale des chemins de fer français (SNCF) v Commission of the European Communities*, Nr. T-374/94, T-375/94, T-384/94, para 230.

atšaukiamos išimtys nėra tinkamos jungtinėms veikloms⁸⁹. Išimties suteikimo nestabilumą galima įvardinti kaip didelį trūkumą rinkose, kur jungtinė veikla įgyja naujas formas ir, kaip pastebi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (toliau – OECD) Konkurencijos teisės ir politikos komitetas, vis daugiau apima dalinimąsi idėjomis, nei plytomis ir cementu⁹⁰.

3.2. KONCENTRACIJŲ VERTINIMO TESTO PAKEITIMAS

3.2.1. Dominavimo testo konkurencijos teisėje keltos problemos jungtinių veiklų aspektu

Nors, kaip aptarta praeitame skyriuje, koncentracijai uždrausti reikėjo nustatyti ne tik subjekto dominavimą rinkoje, bet ir konkurencijos ribojimą dėl tokios dominuojančios padėties sukūrimo ar sustiprinimo, visgi konkurencijos apribojimas buvo tik šalutinė, nors ir būtina sąlyga, koncentracijai pripažinti nesuderinama su bendrąja rinka. Pirmas žingsnis buvo dominuojančios padėties sukūrimo ar sustiprinimo nustatymas, t.y. vertinimas, ar subjektas (-ai) įgis rinkos galią, kuri jam leistų užkirsti kelią veiksmingai konkurencijai atitinkamoje rinkoje, dėl jo galimybės elgtis gana nepriklausomai nuo savo konkurentų, klientų ir galiausiai vartotojų. Taigi, kol koncentracija nesukurdavo ar nesustiprindavo dominuojančios padėties, ji nebuvo draudžiama.

Dominavimo testo problema buvo ta, kad remiantis dominavimo testu, tam tikrų jungtinių veiklų, realiai keliančių problemų efektyviai konkurencijai, nebuvo galima pripažinti nesuderinamomis su bendrąja rinka ir dėl to uždrausti. Dominavimo testo taikymas praktikoje parodė, kad kartais koncentracijos, nors ir nesukurdamos ar nesustiprinančios dominuojančios padėties, gali apriboti konkurenciją atitinkamoje rinkoje. Toliau dominavimo testo keliamos problemos bus nagrinėjamos siekiant nustatyti, kiek jos buvo aktualios jungtinės veiklos vykdymo atveju (tai bus svarbu nustatant naujojo koncentracijų kontrolės testo taikymo ribas ir santykį su dominavimo testu).

Pirmasis konkurencijos apribojimo, nesukuriant ar nesustiprinant dominuojančios padėties, atvejis yra susijęs su antrojo ir trečiojo rinkos žaidėjų susijungimu – net ir po

⁸⁹ KORAH, Valentine. Competition Law of the European Community. Matthew Bender and Company, Inc, 2003, psl. 6-14.

⁹⁰ OECD Competition issues in Joint Ventures (DAFFE/CLP(2000)33), taip pat pateikiamas internete adresu <http://www.oecd.org/dataoecd/0/33/2379097.pdf>, para 5.

susijungimo, jie gali nepralenkti dominuojančio subjekto, tačiau akivaizdu, kad konkurencija rinkoje bus apribota dėl sumažėjusio konkurencinio spaudimo. Tačiau ši problema aktualesnė yra visiško antrojo ir trečiojo rinkos žaidėjų susijungimo (angl. *merger*) atveju. Kai antrasis ir trečiasis rinkos žaidėjai sujungia tik dalį savo ankstesnės veiklos į atskirą jungtinės veiklos įmonę, mažai tikėtina, kad toks sandoris kels konkurencinių problemų, kadangi rinkoje atsiras nauja konkurencinė jėga. Tiesa, tam tikru mastu konkurencija gali sumažėti sujungtoje srityje, jeigu motininės įmonės turi potencialo ir gali kiekviena atskirai konkuruoti su rinkos lyderiu. Iš kitos pusės, faktinės aplinkybės kaip tik gali lemti, kad antrasis ir trečiasis rinkos žaidėjai, iki jungtinės veiklos sandorio iš viso negalėjo konkuruoti sujungtoje srityje su rinkoje pirmaujančiu subjektu, pavyzdžiui kiekviena iš jų atskirai negalėjo vykdyti produkto tyrimų ir plėtros. Režiumuojant, nepanašu, kad dominavimo testas antrajam ir trečiajam rinkos žaidėjams sujungiant dalį veiklos į atskirą jungtinę veiklą, priešingai nei visiško susijungimo atveju, galėtų sukelti didesnių konkurencijos problemų.

Antrasis konkurencijos apribojimo, nesukuriant ar nesustiprinant dominuojančios padėties, atvejis yra susijęs su koncentracijomis oligopolinėse rinkose. Oligopolinės rinkos jau pačios savaime kelia tam tikrų konkurencijos problemų. Labiausiai oligopolinį elgesį skatina rinkos, kuriose veikia du – keturi rinkos žaidėjai, turintys maždaug panašias rinkos dalis⁹¹. Tokia rinkos struktūra sudaro galimybes joje veikiantiems subjektams stebėti savo konkurentų veiksmus ir greitai į juos reaguoti. Dėl vykdomų jungimųsi rinka tampa labiau koncentruota, ir rinkoje veikiantys subjektai įgyja galimybę pakelti kainas net ir nesant susitarimo tarp jų. Taigi, oligopolinėse rinkose konkurencijos problemų daugiausiai kelia tokios jungtinės veiklos, kuriomis dar labiau koncentruojama ir taip mažai rinkos žaidėjų turinti rinka. Taip gali atsitikti, pavyzdžiui, kai du rinkos žaidėjai jungtinei veiklai vykdyti pasirenka trečiąją toje pačioje rinkoje veikiančią įmonę ir įgyja bendrą šios įmonės kontrolę. Kol tokiu sandoriu nesukuriamas dominuojantis subjektas ar nesustiprinama jau dominuojančio subjekto padėtis, dominavimo testas nėra tinkamas tokio pobūdžio konkurencijos problemoms spręsti.

Koncentracijų problemoms oligopolinėse rinkose spręsti buvo išvystyta kolektyvinio dominavimo koncepcija: vieno subjekto dalies rinkoje gali nepakakti, kad šį subjektą galėtume pripažinti dominuojančiu, tačiau tikėtina, kad kelių subjektų bendrai turimos rinkos galios (ypač oligopolinėse rinkose) užteks pripažinti, kad visi kartu jie užima kolektyvinę

⁹¹ *Cit. Op.* 55, para 134.

dominuojančią padėtį. Remiantis kolektyvinio dominavimo koncepcija, nesuderinamomis su bendrąja rinka galima pripažinti ne tik koncentracijas, kuriomis sukuriama ar sustiprinama vieno subjekto dominuojanti padėtis, bet ir tas koncentracijas, kurios veda prie kolektyvinės (dviejų ar daugiau subjektų) dominuojančios padėties sukūrimo ar sustiprinimo. Ir nors dominuojančiai padėčiai nustatyti nebuvo reikalaujama, kad tarp šalių egzistuotų sutartiniai ar kitokie formalūs struktūriniai ryšiai⁹², kolektyvinę dominuojančią padėtį reikėjo įrodyti. Vien rinkos oligopolinis pobūdis nebūtinai reiškia, kad įmonės derins savo veiksmus, ir todėl visos kartu užims rinkoje kolektyvinę dominuojančią poziciją – svarbu nustatyti, kad oligopoliniai bendri įmonių interesai neatsvers individualių kiekvienos iš įmonių interesų, todėl įmonės kiekviena individualiai nesiims konkurencinės iniciatyvos, ir apskritai, šalių santykių pobūdis yra toks, kad nei vienam iš potencialaus kolektyvinio dominavimo subjektų, neapsimoka nukrypti nuo bendrai vykdomos politikos⁹³. Tačiau tai, kad neįrodomas kolektyvinis dominavimas, nereiškia, kad sandoris nedaro žalos veiksmingai konkurencijai, kadangi, kaip jau minėta anksčiau, vien faktas, kad rinka tampa dar labiau koncentruota, kelia pavojų efektyviai konkurencijai rinkoje, kitaip tariant, gali atsirasti nekoordinuojami antikoncepciniai padariniai, ir subjektai gali įgyti galimybę pakelti kainas (ar sumažinti pasirinkimą, stabdyti inovacijų diegimą ir pan.) dėl sumažėjusio konkurencinio spaudimo. Taip gali atsitikti, pavyzdžiui, tais atvejais, kai dėl sumažėjusio konkurencinio spaudimo ir koncentracijoje dalyvaujančių subjektų kainos padidinimo (produkcijos apribojimo ir pan.), koncentracijoje nedalyvaujantiems subjektams gali būti perkelta dalis paklausos, o pastarieji savo ruožtu gali nuspręsti, jog jiems taip pat yra naudinga pakelti kainas⁹⁴. Esant tokiam reguliavimo trūkumui, galima teigti, kad koncentracijų kontrolė, jei ji remiasi dominavimo testu, iš dalies neįgyvendina jai keliamų tikslų palaikyti konkurencingas rinkos struktūras (konkrečiai, tikslai nėra pasiekiami oligopolinėse rinkose).

3.2.2. Naujo koncentracijų vertinimo testo įvedimas

Susidūrus praktikoje su dominavimo testo keliamomis problemomis, EB mastu imta svarstyti apie perėjimą prie kito testo. Pagrindinis sektinas variantas buvo SLC (angl.

⁹² JONES, Alison, SUFRIN Brenda. EC competition law: text, cases, and materials. Second edition. Oxford University Press, 2004, psl. 832.

⁹³ Europos teisingumo teismo sprendimas byloje Airtours plc v Commission of the European Communities, Nr. T-342/99, paras 193, 195.

⁹⁴ *Cit. Op.* 49, para 24.

substantial lessening of competition) – esminio konkurencijos sumažinimo – testas (toliau – SLC testas), naudojamas kitose didžiosiose pasaulio jurisdikcijose, tokiose kaip JAV, Kanada ir Australija. Abu testai nėra tokie skirtingi, kaip galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Remiantis SLC testu, nagrinėjama, ar konkretus sandoris sukuria, sustiprina ar padeda įgyvendinti rinkos galią (angl. market power). Rinkos galia apibrėžiama kaip galimybė pelningai ilgam laikui žymiai pakelti kainas ir palaikyti jas virš konkurencinio lygio (ar kitokiu būdu paveikti prekybos taisykles vartotojų nenaudai)⁹⁵. SLC testas remiasi subjekto rinkos galia, kuria yra pagrįsta taip pat ir dominavimo koncepcija pagal EB teisę. Be to abiem testais vertinama, kaip siūloma koncentracija paveiks rinkas ir su kokiais konkurenciniais apribojimais bus susidurta⁹⁶. Iš kitos pusės pripažįstama, kad SLC testas yra atviras, lankstesnis ir labiau pritaikytas konkurencijos teisės problemoms spręsti, kur dėl koncentracijos nesukuriama nei individuali, nei kolektyvinė dominuojanti padėtis, kadangi SLC testu nereikalaujama dominuojančios padėties nustatymo, kai tuo tarpu 2002 m. EB Pirmosios instancijos teismas anuliavo net tris Komisijos sprendimus vien dėl to, kad nebuvo įrodyta dominuojanti padėtis⁹⁷.

2004 m. Susijungimų Reglamento pakeitimu įvestas naujas testas, kuris draudžia koncentracijas, jei jos itin apribos veiksmingą konkurenciją – SIEC testas (angl. significantly impede effective competition). SIEC testą galima pavadinti tarpiniu variantu tarp senojo dominavimo testo ir SLC testo. Kaip pastebi Komisija, visa koncentracijų kontrolės praktika buvo sukurta remiantis koncentracijos testu, taip pat dauguma EB valstybių, išskyrus Jungtinę Karalystę ir Airiją, savo nacionalinės teisės aktus koncentracijų kontrolės srityje suderino su Susijungimų Reglamente 89 naudotu dominavimo testu⁹⁸, ir perėjimas prie radikaliai skirtingo testo tik sukeltų teisinį neaiškumą ir pastatytų į pavojų nuo pat 1990 m. nuosekliai kurtą sistemą, todėl realiai SIEC testo veikimas, lyginant su senuoju dominavimo testu, yra išplečiamas tik tiek, kiek tai yra susiję su koncentracijų sukeliamu antikonkurencijos efektu, atsirandančiu dėl įmonių, neužimančių dominuojančios padėties

⁹⁵ *Cit. Op.* 50, psl. 92 ir 411.

⁹⁶ Green paper on the Review of the Council Regulation (EEC) No 4064/89, COM(2001) 745/6, taip pateikiamas internete adresu http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/review/green_paper/en.pdf, para 162.

⁹⁷ BAY, Matteo, CALZADO Javier Ruiz and WEITBRECHT Andreas. Judicial review in EU Merger control: recent developments [interaktyvus]. 2007, [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą: http://www.globalcompetitionreview.com/ear/07_ejudicialreview.cfm#, t.p. *Cit. Op.* 50.

⁹⁸ *Cit. Op.* 71, para 161.

konkrečioje rinkoje, nekoordinuotų veiksmų⁹⁹. Tikimasi, kad didžioji dalis koncentracijos nesuderinamumo su bendrąja rinka bylų ir toliau bus grindžiama dominavimo nustatymu¹⁰⁰.

Iš to, kas išdėstyta aukščiau, seka išvada, kad naujajai Susijungimų Reglamento redakcija koncentracijų vertinimo testas pakeistas nebuvo, o tik išplėstos jo taikymo ribos, taip, kad būtų galima kontroliuoti nekoordinuotų padarinių keliančias ir nesukuriančias ar nesustiprinančias individualios ar kolektyvinės dominuojančios padėties koncentracijas. Tai reiškia, kad korporatyvinės jungtinės veiklos, o tiksliau, visavertiškai funkcionuojančios jungtinės veiklos įmonės, ir toliau naudojasi „koncentracijų lengvata“, kurią joms suteikia vertinimas pagal dominavimo testą, t.y. ir toliau tokia jungtinės veiklos forma yra palankesnė jungtinės veiklos šalims ta prasme, kad tik pakankamai didelę rinkos jėgą sukuriančios jungtinės veiklos bus nesuderinamos su bendrąja rinka koncentracijų kontrolės prasme.

3.3. JUNG TINĖS VEIKLOS SKIRSTYMO Į RŪŠIS PAGRINDIMAS. SKIRTINGO ATSKIRŲ JUNG TINĖS VEIKLOS RŪŠIŲ REGLAMENTAVIMO SUKELTOS PROBLEMOS

Akivaizdu, kad teisinis reglamentavimas buvo palankesnis jungtinėms veikloms, patenkančioms į koncentracijų kontrolės sritį, todėl kyla klausimas, kiek racionalus yra toks jungtinės veiklos skirstymas į rūšis konkurencijos teisės prasme, ir kiek racionalu yra suteikti privilegijas vienai jungtinės veiklos rūšiai kitos rūšies atžvilgiu. Šio skirsnio tikslas ir bus nustatyti, ar egzistuoja ekonominis pagrindimas jungtinės veiklos skirstymui į rūšis konkurencijos teisės prasme ir skirtingam atskirų jungtinės veiklos rūšių vertinimui.

Kai kurie jungtinės veiklos sandoriai savo teisine forma yra labai artimi susijungimų ar įsigijimų sandoriams, pavyzdžiui kontrolės įgijimas suteikia galimybę spręsti dėl kontroliuojamos įmonės elgesio rinkoje politikos, nesvarbu, ar tokios elgesio politikos kryptys būtų nustatomos per vienvaldės kontrolės atvejus (kas konkurencijos teisės prasme bus laikoma įsigijimu), ar per bendrą dviejų ar daugiau subjektų kontrolę (kas konkurencijos teisės prasme bus laikoma jungtine veikla). Todėl tokių jungtinės veiklos sandorių neįtraukimas į koncentracijų kontrolę, pirmiausiai reikėtų, kad panašų ekonominį efektą sukeltantys sandoriai teisiškai būtų vertinami skirtingai. Antra, nors jungtinės veiklos

⁹⁹ 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB Susijungimų reglamento) preambulė, para 25.

¹⁰⁰ Komisijos pranešimas Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OL C 3, 2001, para 4.

sandoriai labiau linkę kelti problemas dėl likusių nepriklausomų įmonių veiksmų derinimo, negalima paneigti, jog kai kurie jungtinės veiklos sandoriai, tokie kaip pavyzdžiui bendros kontrolės įgijimas bendroje įmonėje, veikiančioje toje pačioje rinkoje, veda prie rinkos galios sukoncentravimo kelių subjektų rankose ir gali daryti konkurencijai tokią pat žalą, kaip ir kitos koncentracijos. Neįtraukus tokių jungtinių veiklų į koncentracijų kontrolės sritį, liktų reglamentavimo spraga, kadangi, kaip buvo aptarta anksčiau, EB Sutarties 81 str. ir 82 str. nėra pajėgūs išspręsti koncentracijų keliamas problemas.

Dėl išvardintų priežasčių, jungtinės veiklos skirstymas į rūšis ir dalies jungtinių veiklų įtraukimas į koncentracijų kontrolės sritį yra ne tik racionaliai paaiškinamas, bet ir objektyviai būtinas. Kritikuotinas ne pats skirtingas atskirų jungtinės veiklos rūšių reguliavimas, o „koncentracijų lengvatos“ vienai iš jungtinės veiklos rūšių, suteikimas. Iki reglamentavimo modernizavimo 2004 m. egzistavusių „koncentracijų lengvatą“ galima apibūdinti kaip sukuriančią disproporciją tarp atskirų jungtinės veiklos rūšių, kadangi jungtinės veiklos, kurios nepatekdavo į koncentracijų kontrolės sritį, buvo akivaizdžiai blogesnėje padėtyje (kaip aptarta 3.1. skyriuje).

Bandant surasti paaiškinimą, kodėl vieni jungtinės veiklos sandoriai konkurencijos teisės prasme „nusipelnė“ palankesnio vertinimo nei kiti, reikėtų prisiminti Komisijos požiūrį į jungtinę veiklą Susijungimų Reglamento 89 priėmimo metu.

Susijungimai ir vienvaldės kontrolės įgijimai konkurencijos teisėje buvo vertinami palankiau nei jungtinė veikla. Manoma, kad šių rūšių sandoriai per anksčiau buvusių nepriklausomų šalių turimų resursų integraciją sukuria didesnę konkurencinę naudą nei kiti sandoriai (jungtinės veiklos sutartys, licencijų sutartys ir pan.), kuriose integracijos laipsnis yra mažesnis arba iš viso neegzistuoja. Toks efektyvumas gali būti naudingai išnaudotas vartotojų naudai ir atsveria galimą antikonkurencinę žalą, nebent būtų sukurta ar sustiprinta dominuojanti padėtis.¹⁰¹

Ilgą laiką Komisijos požiūris į jungtinę veiklą buvo kritiškas, o pati sutartinė jungtinė veikla dėl savo pobūdžio (jungtinė veikla dėl jos prigimties dažnai yra susijusi su bendradarbiavimu tarp esamų ar potencialių konkurentų) buvo laikoma keliančia pavojų konkurencijai. Ankstyvuosiuose savo sprendimuose Komisija laikėsi pozicijos, kad jungtinės veiklos šalys yra bent jau potencialūs konkurentai, ir jungtinės veiklos tarp jų vykdymas

¹⁰¹ JONES, Alison, SUFRIN Brenda. EC competition law: text, cases, and materials. Second edition. Oxford University Press, 2004., psl. 817, t.p. FAULL, Jonathan, NIKPAY, Ali. The EC Law of Competition. Oxford University Press, 1999, psl. 351.

tokiomis sąlygomis, kad nei viena iš įmonių nesiims produkto vystyti ir parduoti savarankiškai, yra laikoma konkurencijos apribojimu¹⁰². Tokia pozicija buvo patvirtinta ir byloje GEC-Weir Sodium Circulators: jungtinė veikla yra susijusi su konkurencijos ribojimu, kadangi jungtinės veiklos srityje sumažėja konkuruojančių subjektų skaičius, t.y. du subjektus pakeičia vienas – jungtinė veikla¹⁰³.

Nors jungtinės veiklos ir kiti panašaus pobūdžio bendradarbiavimo sandoriai tarp šalių išlaiko didesnę ar mažesnę konkuravimo lygį, kuris, lyginant su visiškais susijungimais, konkurencijai gali padaryti mažiau žalos, tačiau iš kitos pusės jungtinės veiklos sandoriai yra linkę kelti problemas dėl konkurenciją ribojančių veiksmų ar susitarimų tarp likusių nepriklausomų jungtinės veiklos šalių. Vadovaujantis tokiu požiūriu, manyta, kad „koncentracijų lengvatos“ nusipelnė tie jungtinės veiklos sandoriai, kurie dėl ekonominės integracijos tarp subjektų gali sukurti pakankamai didelę ekonominę naudą¹⁰⁴. Kitaip tariant, jungtinės veiklos, kuriomis šalių ištekliai nėra integruojami į atskirą ekonominį vienetą, nėra pajėgios sukurti pakankamai naudos, kuri galėtų atsverti jungtinės veiklos antikonkurencinį efektą ir todėl nenusipelno „koncentracijų lengvatos“¹⁰⁵.

Vertinant aukščiau išdėstytą poziciją, galima teigti, jog tikrai yra keli svarūs argumentai, dėl ko jungtinės veiklos sandoriai galėtų konkurencijai kelti daugiau problemų nei visiškų susijungimų ar vienvaldės kontrolės įgijimo sandoriai. Tiesa, kad visiški susijungimai bei vienvaldės kontrolės įgijimai visam laikui apriboja tiesioginę konkurenciją tarp šalių, tačiau panašaus pobūdžio jungtinės veiklos sandoriai kelia daug daugiau problemų. Visų pirma, kaip ir susijungimų bei įsigijimų atveju, apribojama tiesioginė konkurencija „sujungtoje“ srityje. Antra, jungtinės veiklos sandoriai taip pat turi didelį potencialą apriboti konkurenciją, nes tikėtina, kad šalys bendrų ekonominių interesų skatinamos ims derinti savo konkurencinį elgesį ir toje jungtinės veiklos šalių verslo dalyje, kuri lieka nesujungta. Ir trečia, gali būti, jog jungtinės veiklos interesai nusvers individualius šalių interesus, todėl, net ir nesant susitarimo (suderintos valios, bendro siekio), tikėtina, kad jungtinės veiklos šalys, vedinos bendrų interesų (o kartais ir vienos iš šalių interesų, jei ši pasinaudoja galimybe vetuoti jungtinės veiklos sprendimus) gali rinkoje laikytis vieningos elgesio politikos. Panašu, jog pozicija, vertinanti visiško susijungimo ir vienvaldės kontrolės įgijimo sandorius palankiau nei jungtinės veiklos sandorius, remiasi nuomone, jog pastarieji

¹⁰² Europos Komisijos sprendimas byloje Vacuum Interrupters Nr. IV/27.442, para 16.

¹⁰³ Europos Komisijos sprendimas byloje GEC-Weir Sodium Circulators decision Nr. IV/29.428.

¹⁰⁴ FAULL, Jonathan, NIKPAY, Ali. The EC Law of Competition. Oxford University Press, 1999, psl. 351.

¹⁰⁵ *Ibid.*, psl. 352.

ne tik apriboja konkurenciją sujungtoje srityje (kaip tai daro susijungimų ir vienvaldės kontrolės įgijimo sandoriai), bet ir apriboja likusią konkurenciją tarp jungtinės veiklos šalių toje jų verslo dalyje, kuri lieka nesujungta, ir todėl konkurencijos teisės požiūriu yra problematiškesni. Jungtinės veiklos sandorių kontrolė neapsiriboja vien poveikio rinkai įvertinimu – tokie sandoriai potencialiai gali kelti įvairių konkurencijos problemų ir po koncentracijos, todėl jungtinės veiklos sandorius yra sunkiau kontroliuoti.

Kita vertus, darbo autoriaus nuomone, išsakytas požiūris turi vieną didelį trūkumą – akcentuoja jungtinės veiklos trūkumus, tačiau neanalizuoja jungtinės veiklos privalumų. Realiai sutartinio pobūdžio jungtinė veikla gali teikti konkurencijai ne mažesnę naudą, nei korporacinio pobūdžio visapusiškai funkcionuojanti jungtinė veikla, pavyzdžiui dviejų mažesnių rinkos žaidėjų bendradarbiavimas gali sukurti rimtą atsvarą rinkos lyderiui, padidinti konkurencinį spaudimą ir pagyvinti konkurenciją rinkoje. Taip pat, oponuojant aukščiau išdėstytam „antikonkurenciniam“ požiūriui į jungtines veiklas, galima teigti, kad „koncentracijų lengvata“ ne tik trukdė visiškai išnaudoti sutartinės jungtinės veiklos teikiamus privalumus, bet ir ėmėsi formuoti atvirkštinį efektą – skatino jungtinės veiklos šalis teisiškai konstruoti jungtinės veiklos sandorius, taip, jog jie atitiktų visapusiškai funkcionuojančios jungtinės veiklos apibrėžimą ir galėtų pasinaudoti „koncentracijų lengvata“.

Kaip pastebi profesorius Robert B. Hawk, toks reglamentavimo skirtumas ir kooperatyvinio pobūdžio jungtinių veiklų vertinimas pagal griežtesnes „kartelių“ vertinimo taisykles, apsprendžia „pageidaujamos“ formos jungtinių veiklų kūrimą. Tokiu būdu pereinama prie mažiau konkurencingų rinkos struktūrų Europos pramonėje. Įmonės yra skatinamos jungtis ilgalaikiais, tvirtais ryšiais vietoje to, kad imtųsi riboto termino, nepilnai funkcionuojančių ar kitokių jungtinės veiklos formų, vykdomų susitarimo pagrindu, nors pastarosios ilgalaikiu aspektu konkurencijai kelia mažiau žalos¹⁰⁶.

Pažvelgus į Europos Komisijos skelbiamą oficialią koncentracijų statistiką, matyti, kad koncentracijų skaičius Europoje nuolatos didėjo nuo 11 pranešimų apie koncentracijas 1990 m. iki 356 pranešimų 2006 m. Be abejo, negalima atmesti ir kitų faktorių, turinčių įtakos koncentracijų skaičiaus didėjimui, tokių, kaip Europos Sąjungos plėtra 1995 m. ir 2004 m., rinkų globalizacijos tendencijos, įvairūs kiti ekonominiai veiksniai ir pan., tačiau

¹⁰⁶ JONES, Alison, SUFRIN Brenda. EC competition law: text, cases, and materials. Second edition. Oxford University Press, 2004, psl. 817.

kartu negalima paneigti ir, kad teisinis reguliavimas buvo palankesnis tiems, kurie jungtinę veiklą ketino vykdyti per visavertiškai funkcionuojančią jungtinės veiklos įmonę.

Analogiškos išvados priėjo ir OECD Konkurencijos teisės ir politikos komitetas leidinyje „Konkurencijos aspektai jungtinėje veikloje,¹⁰⁷“ apibendrinusi OECD narių reglamentavimo praktiką jungtinės veiklos srityje. Procedūrinės taisyklės ir vertinimo testai, taikomi susijungimams (terminas „susijungimas“ pagal savo prasmę čia labiau atitinka koncentracijų kontrolėje vartojamą terminą „koncentracija“, nei visišką kelių įmonių susijungimą), gali reikšmingai skirtis nuo tų, kurie taikomi jungtinėms veikloms, netraktuojamoms kaip susijungimai. Tai gali suteikti šalims stiprią paskatą struktūrizuoti jungtines veiklas, taip kad jos atitiktų susijungimo sampratą, vietoje to, kad pasirinktų pelningesnę formą, t.y. tinkamesnę siekti jungtinės veiklos teikiamo produktyvumo¹⁰⁸. Tame pačiame leidinyje pripažįstama, kad EB ir daugumos jos valstybių narių priimtas vertinimo testas yra skirtingas, ir susijungimams jį pereiti yra lengviau nei jungtinėms veikloms, nors pastarosioms ir yra taikomos kelios bendrosios išimtys. Kritika EB ir daugelio jos valstybių narių požiūriui į jungtinę veiklą išsakyta ir tuo aspektu, jog kol pastarosios visą dėmesį akcentuodavo jungtinės veiklos formos analizei (ar galima jungtinę veiklą kvalifikuoti kaip susijungimą), daugelis kitų jurisdikcijų galėjo visą dėmesį sutelkti ekonominei jungtinės veiklos analizei.

Reglamentavimu sukurtą disproporciją tarp jungtinės veiklos ir koncentracijų reikėtų vertinti neigiamai, kadangi laikino pobūdžio jungtinės veiklos susitarimai niekuomet nesukels didesnės žalos rinkos struktūrai nei visiški susijungimai. Pirma, visiški susijungimai bei įsigijimai visiškai pašalina bet kokią konkurenciją tarp subjektų, o jungtinės veiklos atveju, nors ir su mažesniais ar didesniais apribojimais, tam tikro laipsnio konkurencija tarp šalių vis tiek išlieka. Antra, visiškais susijungimais ir įsigijimais konkurencija pašalinama visiems laikams, kai sutartinio pobūdžio jungtinė veikla turi laikinumo požymį, tai reiškia, kad ji gali bet kada nutrūkti, o, jungtinei veiklai pasibaigus, šalys vėl ims konkuruoti pilna apimti.

Galima teigti, jog Komisija iš dalies šią problemą ėmėsi spręsti 2000 m. priimdama reglamentus dėl 81 straipsnio 3 dalies taikymo mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros bei

¹⁰⁷ OECD Competition issues in Joint Ventures (DAFFE/CLP(2000)33), taip pat pateikiamas internete adresu <http://www.oecd.org/dataoecd/0/33/2379097.pdf>

¹⁰⁸ *Cit. Op.* 83, para 7.

specializacijos susitarimų grupėms¹⁰⁹, taip pat 2001 m. 2001 priimdama Rekomendacijas dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams¹¹⁰ ir sukurdamą lengvesnes sąlygas bendradarbiauti šalims tose srityse, kuriose kyla mažiau potencialių konkurencijos problemų. Nors bendrosios išimtys mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros bei specializacijos susitarimams reglamentavimu buvo įvestos 1985 m.,¹¹¹ tačiau jos nesuteikė verslui reikiamo teisinio aiškumo, kadangi buvo per daug siauros ir formalios, kad duotų didesnės naudos¹¹².

3.5. JUNG TINĖS VEIKLOS VERTINIMAS PO 2004 M. BENDRIJOS KONKURENCIJOS TEISĖS REGLAMENTAVIMO REFORMŲ

3.5.1. Santykis tarp atskirų jungtinės veiklos rūšių. Pasikeitęs požiūris į jungtinę veiklą

Darbo eigoje buvo nustatyta, kad jungtinės veiklos skirstymo į atskiras rūšis ir kiekvienos iš rūšių sampratos reikšmė ilgą laiką buvo ta, kad korporatyvinės jungtinės veiklos, kurias galima apibrėžti kaip „visapusiškai funkcionuojančias“ jungtines veiklas, ilgą laiką (iki 2004 m.) naudojosi „koncentracijų lengvata“. Taip pat nustatyta, kad „koncentracijų lengvatos“ suteikimą minėtiems jungtinės veiklos sandoriams lėmė ilgą laiką konkurencijos teisėje vyravęs neigiamas požiūris į jungtinę veiklą ir bendradarbiavimą tarp jungtinės veiklos šalių, ypač tais atvejais, kai jungtinės veiklos šalys yra esami ar potencialūs konkurentai. Kyla klausimas, kiek reikšmingas išliko jungtinės veiklos skirstymas į atskiras rūšis, ypač kiek tai susiję su vienos jungtinės veiklos rūšies palankesniu vertinimu kitos rūšies atžvilgiu.

¹⁰⁹ 2000 m. lapkričio 29 d. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2659/2000 dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimų grupėms, OL L304, 2000; bei 2000 m. lapkričio 29 d. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2658/2000 dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo specializacijos susitarimų grupėms, OL L 304, 2000.

¹¹⁰ 2001 m. sausio 6 d. Komisijos pranešimas Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OL C 3, 2001;

¹¹¹ Commission Regulation (EEC) No 417/85 of 19 December 1984 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to categories of specialization agreements and Commission Regulation (EEC) No 418/85 of 19 December 1984 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to categories of research and development agreements

¹¹² KORAH, Valentine. Competition Law of the European Community. Matthew Bender and Company, Inc, 2003, psl. 6-14/15.

Procedūrinės „koncentracijų lengvatos“ pusės nebeliko įvedus 2004 m. Modernizavimo Reglamentą,¹¹³ įtvirtinantį *ex post* konkurenciją ribojančių susitarimų priežiūrą bei panaikinusį išankstinių prašymų sistemą išimčiai pagal EB Sutarties 81 (3) str. gauti. Dabar visi jungtinės veiklos susitarimai patenkantys į EB Sutarties 81 (1) str. ar KĮ 5 str. taikymo sritį ir netenkinantys išimties sąlygų yra neteisėti ir negalioja *ab initio*, tuo tarpu susitarimai, patenkantys į EB Sutarties 81 (1) str. ar KĮ 5 str. taikymo sritį ir tenkinantys EB Sutarties 81 (3) str. ar KĮ 6 str. sąlygas, laikomi teisėtais be jokio išankstinio administracinio sprendimo.¹¹⁴

Sunkiau rasti atsakymą į klausimą, ar buvo panaikinta „koncentracijų lengvata“ dėl jungtinių veiklų, patenkančių į koncentracijų kontrolės sritį, vertinimo pagal palankesnę testą. Šiuo tikslu reikėtų apžvelgti dabartinį kompetetingų institucijų požiūrį į atskiras jungtinės veiklos rūšis, bei jungtinių veiklų, patenkančių ir nepatenkančių į koncentracijų kontrolės sritį, vertinimą.

Pirmiausia, reikia atsižvelgti į tai, jog apskritai požiūris į jungtinę veiklą konkurencijos teisėje nuo 1989 m., kai buvo priimtas Susijungimų Reglamentas 89, pasikeitė jei ne radikaliai, bet bent jau tikai pakankamai dideliu mastu jungtinių veiklų naudai. Be abejo tai nereiškia, kad visos jungtinės veiklos imtos traktuoti palankiai. Kaip ne kartą minėta šiame darbe terminas jungtinės veikla yra labai platus ir apima visą spektrą skirtingų sandorių. Viename spektro gale atsiduria sandoriai, kurie, nedarydami didesnės žalos konkurencijai, tuo pačiu sukuria ekonominę naudą. Kitame spektro gale yra susitarimai, kurie realiai jokios naudos (išskyrus naudą jungtinės veiklos šalims) neduoda, tačiau kelia rimtų konkurencijos problemų, pavyzdžiui sandoriai, kuriais po jungtinės veiklos konstrukcija bandoma paslėpti sunkius kartelius. Taigi, Komisija, nors ir griežtai vertindama susitarimus, turinčius „juodojo sąrašo“ konkurenciją ribojančių sąlygų, laikosi mažiau formalistinio požiūrio į jungtinės veiklos susitarimus nei anksčiau ir vertindama jungtinės veiklos sandorius didesnę dėmesį skiria ekonominėms šalių bendradarbiavimo pasekmėms.

Antra, svarbu paminėti, jog 2004 metai kaip atskaitos taškas atskirų jungtinės veiklos rūšių vertinimui pasirinkti santykinai, kadangi būtent 2004 m. įvyko svarbūs EB reglamentavimo pokyčiai (pakeistas koncentracijų vertinimo testas ir panaikinta administracinių išimčių sistema), kurie atitinkamai lėmė ir Lietuvos Respublikos teisės aktų

¹¹³ Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OL L1, 2003.

¹¹⁴ MOISEJEVAS, Raimundas. Europos Tarybos reglamentu Nr. 1/2003 įgyvendintos Europos Bendrijos konkurencijos teisės reformos analizė // Jurisprudencija, 2006 Nr.3(81) psl. 66.

pakeitimus. Tačiau, tai nereiškia, kad 2004-ieji buvo tie metai, kai kardinaliai pasikeitė Komisijos požiūris į sutartinę jungtinę veiklą: požiūris keitėsi labai pamažu ir ilgą laiką nebuvo vieningas¹¹⁵.

Palankesnę sutartinių jungtinių veiklų vertinimą didele dalimi lėmė ir besikeičiančios ekonominės aplinkybės. Nors sutartinio pobūdžio jungtinė veikla dažnai yra vykdoma tarp faktinių konkurentų, yra atsižvelgiama į aplinkybę, kad konkurentai rinkoje jungiasi, tam kad galėtų tinkamai konkuruoti su kitais panašaus pobūdžio konkurentų junginiais. Jungtinė veikla tapo svarbi priemonė mažoms ir vidutinio dydžio įmonėms prisitaikyti prie rinkų struktūros pokyčių, vykstančių globalizacijos procesų ir sparčios technologijų plėtros.¹¹⁶ Kaip jungtinės veiklos, padedančios mažosioms įmonėms atlaikyti didžiųjų įmonių konkurencinį spaudimą, pavyzdį galima pateikti smulkiųjų Lietuvos prekybos telkiamąsi mažmeninės prekybos rinkoje prieš didžiuosius prekybos centrus. Šiuo metu rinkoje veikia du tinklai – „CBA Aibė“ ir „AVS prekyba“ – jungiantys daugiausiai smulkius mažų miestelių, kaimų, gyvenviečių prekybininkus. Smulkieji prekybininkai į tinklus jungiasi sutarčių pagrindu, išlikdami atskirais ūkio subjektais, išsaugančiais savo valdymo struktūrą, pavadinimą, darbuotojus, savarankiškai valdančiais savo turtą, mokančiais mokesčius valstybei bei galinčiais bet kada išstoti iš tinklo. Dalį veiklos tinklams priklausančios įmonės vykdo savarankiškai, pavyzdžiui, nors CBA tinko įmonės centralizuotai sudaro sutartis su gamintojais ar tiekėjais, tačiau kiekviena įmonė prekes perka ir su tiekėjais atsiskaito pati¹¹⁷. Kitą dalį, pavyzdžiui centralizuotą prekių sandėliavimą,¹¹⁸ reklamą, – per specialiai tam tikslui įsteigtą įmonę. Smulkieji prekybininkai, vykdydami centralizuotus pirkimus, įgauna pakankamai derybinės galios, kad galėtų gauti iš tiekėjų, gamintojų maksimalias nuolaidas, tokias, kurios yra suteikiamos didiesiems prekybos centrams, taigi smulkieji prekybininkai tik įgyja galimybę konkuruoti su didžiais prekybos centrais kainomis ir sudaro galimybę atokesnių rajonų, vietovių gyventojams, kur didelių prekybos centrų steigimas finansiškai būtų nenaudingas ar net nuostolingas, pigiau įsigyti kasdieninio vartojimo prekių. Taip pat prekybos tinklai sukuria stiprų atsvaros poveikį koncentruotų sektorių, tokių kaip pieno

¹¹⁵ KORAH, Valentine. *Competition Law of the European Community*. Matthew Bender and Company, Inc, 2003, psl. 6-13.

¹¹⁶ XXXth Report on Competition Policy, *IP/01/698*, taip pat pateikiamas internete adresu: http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2000/en.pdf, para 22.

¹¹⁷ Darbo autorius remiasi duomenimis, pateikiamais CBA Aibė interneto tinklapyje [interaktyvus]. Žiūrėta 2007-04-03. Prieiga per internetą: http://www.aibe.lt/lt/pages/cba_aibe

¹¹⁸ Darbo autorius remiasi informacija, esančia dienraštyje *Verslo žinios*. Šaltinis: DANAZAS, Marius. „AVS prekyba“ jau turi sandėlius // *Verslo žinios*, 2005, Nr. 138, psl. 15, straipsnis taip pat pateikiamas *Verslo žinių archyve* internete adresu <http://vz.lt/DefaultArchive.aspx>

perdirbimo, alaus ir kt., įmonėms, todėl pastarosios negali pasinaudoti savo rinkos galia didinant kainas ir dėl to laimi vartotojai¹¹⁹. Kaip matome, sutartinės jungtinės veiklos santykiai gali sukurti produktyvumą, kuris gali būti išnaudotas ne tik vartotojų naudai, bet esamai konkurencijai rinkoje pagyvinti.

Ypač ryški tendencija bendradarbiauti jungtinės veiklos pagrindu pastebima neseniai liberalizuotose rinkose, kur toks bendradarbiavimas sudaro galimybę subjektams išeiti į tarptautines rinkas ir lygiais pagrindais jose konkuruoti su kitais rinkos žaidėjais. Ko siekia konkurencijos teisė yra tai, kad būtų užtikrintas nepriklausomumas ir efektyvi konkurencija tarp tokių jungtinių¹²⁰. Taip pat tarptautinės jungtinės veiklos vykdymo tendencijos pastebimos augančiose rinkose, kur užsienio investuotojai siekia ne tik investuoti į gamybą vietinėse rinkose, bet ir iširti vietinio verslo ypatumus, gauti priėjimą prie vietinių produkcijos paskirstymo kanalų ir pan., o vietinėse rinkose veikiantys subjektai siekia gauti reikalingų technologinių, gamybinių, marketingo ir panašaus pobūdžio žinių, taip pat pasinaudoti tarptautiniu mastu plačiai žinomais prekių ženklais ir t.t. (šiuos aspektus, kaip pagrindines jungtinių veiklų steigimo priežastis ir tendencijas 2001 m. pranešimuose Europos bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai¹²¹ įvardino Čekija ir Turkija).

Vertindamos jungtinės veiklos susitarimus kompetetingos institucijos analizuoja tiek antikonkurencines jungtinės veiklos pasekmes, tiek ir žalą konkurencijai atsveriančią iš jungtinės veiklos bendradarbiavimo gaunamą naudą, t.y. pasveria visus „už“ ir „prieš“. Pasikeitęs požiūris į jungtines veiklas atsispindi ir daugumoje Komisijos priimtų dokumentų. Pripažįstama net ir horizontaliu lygiu vykdomų jungtinių veiklų nauda konkurencijai, nepaisant to, kad ji vykdoma tarp esamų ar potencialių konkurentų ir dėl to gali panaikinti tiesioginę konkurenciją tarp jungtinės veiklos šalių, veikiančių toje pačioje rinkoje. Priešingai, nei laikytasi pozicijos byloje GEC-Weir Sodium Circulators ir Vacuum Interrupters, pripažinti, kad jungtinės veiklos susitarimas apriboja konkurenciją EB Sutarties 81 str. prasme, nepakanka konsultuoti, kad toks susitarimas apriboja konkurenciją tarp jungtinės veiklos šalių. Taip pat turi būti tikimybė, jog bus paveikta konkurencija visoje

¹¹⁹ Konkurencijos tarybos 2004 m. darbo ataskaita, psl. 14 ir Konkurencijos tarybos 2005 m. darbo ataskaita, psl. 12.

¹²⁰ *Cit. Op.* 71, para 111.

¹²¹ *Cit. Op.* 83.

rinkoje, o įtaka bus daroma tokiu mastu, kad būtų tikėtinas neigiamas rinkos poveikis kainoms, gamybai, naujovėms ar prekių ir paslaugų įvairovei bei kokybei.¹²²

3.5.2. Jungtinių veiklų vertinimas pagal naują koncentracijų kontrolės testą

Kaip nustatyta darbo nagrinėjimo eigoje, jungtinės veiklos, patenkančios į koncentracijų kontrolės“ sritį ilgą laiką buvo vertinamos pagal palankesnę – dominavimo – testą. Taip pat buvo aptarta, jog iš naujo Susijungimų Reglamento preambulėje įtvirtintų teiginių, panašu, jog ir toliau Komisija vertindama koncentracijas remsis dominavimo kriterijumi ir jo netaikys tik nekoordinuojamiems antikonkurenciniams padariniams nagrinėti.

Dėl koncentracijų vertinimo testo taikymo praktikoje kol kas anksti daryti vieningas išvadas. Pagal Susijungimų Reglamentą kol kas nebuvo uždrausta nei viena koncentracija,¹²³ todėl greičiausiai artimiausius pora metų teismų praktikos dėl koncentracijų vertinimo nebus. Iš Komisijos antrame etape nagrinėtų koncentracijų tik dvi bylos buvo dėl bendros kontrolės įgijimo, todėl neįmanoma įvertinti, ar, priėmus naują Susijungimų Reglamentą, į jo taikymo sritį patenkančių jungtinių veiklų vertinimas pasikeitė. Tik viena iš šių bylų yra viešai paskelbta Komisijos interneto tinklapyje ir ji remiasi kriterijū, kuriais vadovaujantis nustatomas dominavimas, analize: subjektų ir jų konkurentų užimamų rinkos dalių nustatymu, rinkos struktūros ir stabilumo įvertinimu, konkurentų ir potencialių konkurentų techninių galimybių ir iniciatyvų perimti dalį pardavimų, subjektų įėjimo iš gretimų geografinių rinkų galimybę vertinimu. Beje abiem atvejais, bendros kontrolės įgijimo sandoriai buvo pripažinti suderinamais su bendrąja rinka.

Daugelis koncentracijų (nors tai ir nebuvo bendros kontrolės įgijimo atvejai) buvo pripažintos nesuderinamomis su bendrąja rinka, tačiau leistos vykdyti dėl subjektų prisiimtų įsipareigojimų, nustačius, kad dėl koncentracijos būtų sukuriama ar sustiprinta dominuojanti padėtis: dviejų pirmaujančių subjektų susijungimas įvairiose, sukuriant naują subjektą su didesnėmis nei 70 procentų rinkos dalimis kiekvienoje iš tirtų rinkų, kuriam artimiausi konkurentai gerokai nusileidžia rinkoje turima reputacija, produktų kokybe ir gamybos

¹²² Komisijos pranešimas Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OL C 3, 2001., para 19.

¹²³ Darbo autorius naudojami viešai skelbiama informacija apie Europos komisijos išnagrinėtas bylas, esančia Europos Komisijos interneto tinklapyje [interaktyvus]. Žiūrėta 2007-04-05, prieiga per internetą: http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/cases/#by_decision_type

apimčių pajėgumais byloje *Inco/Falconbridge*,¹²⁴ didmeninėje rinkoje, su itin didelėmis patekimo į rinką kliūtimis dėl egzistuojančių ilgalaikių (ir faktiškai išimtinių) tiekimo sutarčių, veikiančio monopolininko ir mažmeninėje rinkoje veikiančio subjekto, turinčio priėjimą prie klientų bazės, susijungimas sukuriant dominuojančią poziciją užimančią subjektą dujų tiekimo stambiems pramonės klientam rinkoje byloje *E.ON/MOL*,¹²⁵ dominuojančią padėtį užimančio subjekto dominuojančios padėties sustiprinimas susijungiant su potencialiu konkurentu, kurio įėjimas į vieną iš nagrinėtų rinkų, nesant koncentracijos sandorio, būtų labai tikėtinas, ir sudarytų efektyvią konkurenciją dominuojančiam subjektui, taip pat nesant kitų potencialių konkurentų, o artimiausiam faktiniam konkurentui užimant mažą rinkos dalį ir neturint teritorinio privalumo byloje *OMYA/J.M. HUBER PCC*,¹²⁶ dviejų pirmaujančių rinkos lyderių susijungimas sukuriant dominuojančią padėtį byloje *Siemens/VA Tech*¹²⁷.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, jog Komisija ir toliau daugeliu koncentracijų vertinimo atvejų naudoja palankesnę dominavimo testą. Žvelgiant iš kitos pusės, galimas dalykas, jog Komisija, susidūrusi su jungtinės veiklos atveju, kuris, nors ir nesukuria dominuojančios padėties, tačiau panaikina iki tol buvusius konkurencinius ribojimus tokiu būdu, jog jungtinės veiklos vykdymas darytų rimtą žalą efektyviai konkurencijai, paskelbtų sandorį nesuderinamą su bendrąja rinka Susijungimų Reglamento prasme. Ar „koncentracijų lengvata“ išliks toje dalyje, kiek tai yra susiję su palankesnio vertinimo testo taikymu, parodys Komisijos ir Bendrijos teismų pasirinkta pozicija, vertinant koncentracijas. Tačiau ir tuo atveju, jei jungtines veiklas skelbti nesuderinamomis su bendrąja rinka būtų linkstama daugiausia dominavimo atvejais, ryškiai atsvarą buvusiam „koncentracijų lengvatos“ efektui duotų įvairūs Komisijos dokumentai (kaip, pavyzdžiui, pranešimas dėl EB Sutarties 81 str. taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams¹²⁸, taikomas jungtinėms veikloms, veikiančioms tyrimų ir plėtros, gamybos bei specializacijos, bendro pirkimo, komercializacijos srityse, reglamentai dėl EB Sutarties 81 str. taikymo tyrimų ir plėtros¹²⁹ ar

¹²⁴ Europos Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/M.4000

¹²⁵ Europos Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/M.3696

¹²⁶ Europos Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/M.3796

¹²⁷ Europos Komisijos sprendimas byloje Nr. COMP/M.3653

¹²⁸ Komisijos pranešimas Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OL C 3, 2001

¹²⁹ KOMISIJOS REGLAMENTAS (EB) Nr. 2659/2000 dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimų grupėms, OL L304, 2000

specializacijų¹³⁰ susitarimams), „reabilituojantys“ nemažą dalį jungtinės veiklos, nepatenkančių į koncentracijų kontrolės sritį, atvejų.

¹³⁰ Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2658/2000 dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo specializacijos susitarimų grupėms, OL L 304, 2000.

4. IŠVADOS

1. Jungtinės veiklos sampratos konkurencijos teisėje negalima tapatinti su samprata civilinės teisės prasme, o juo labiau su jungtinės veiklos apibrėžimu, vartojamu Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse. Terminas „jungtinė veikla“ konkurencijos teisėje, lyginant su jungtinės veiklos samprata tarptautinėje teisėje, vartojamas siauriau ir apima tik tuos atvejus, kai sandorio šalys jungtinės veiklos atžvilgiu įgyja bendrą kontrolę. Dar didesnis neatitikimas yra tarp jungtinės veiklos sampratos konkurencijos teisės ir Civilinio kodekso prasme. Esminis jungtinės veiklos konkurencijos teisės prasme bruožas yra bendra kontrolė, todėl kai kurių Civiliniame kodekse įtvirtintų bruožų, jungtinė veikla gali ir neturėti ar šie požymiai gali pasireikšti netiesiogiai.

2. Susijungimų kontrolės prasme konkurencijos teisėje išskyrus atskiras jungtinės veiklos rūšis, dėl teisinio reglamentavimo ypatumų, kuriuos perėmė ir Lietuvos konkurencijos teisė, susidarė disproporcija tarp atskirų jungtinės veiklos rūšių vertinimo konkurencijos teisės prasme. Ši disproporcija sukėlė atvirkštinį efektą, jungtinės veiklos atveju teisinio reglamentavimo prasme tapo palankiau vykdyti koncentraciją, nei jos nevykdyti. Koncentracijų kontrolės, kurios pagrindinis tikslas palaikyti konkurencingas rinkos struktūras, reglamentavimas verslo subjektus paskatino kurti labiau koncentruotas rinkas, kurios pačios savaime dėl savo savybių yra mažiau konkurencingos.

3. Dalies jungtinės veiklos sandoriu apibrėžimas kaip koncentracijų yra objektyviai būtinas ir pateisinamas. Terminas „jungtinė veikla“ apima labai platų ratą sandorių, todėl natūralu, jog vieniems jungtinės veiklos sandoriams yra būdingi susijungimų pobūdžio sandorių bruožai, kiti – artimesni įvairiems bendradarbiavimo pobūdžio susitarimams. Jungtinės veiklos sandorių, kurie yra ekonomiškai artimi kitoms koncentracijų rūšims, išskyrimas iš koncentracijų kontrolės reglamentavimo sferos, sudarytų sąlygas skirtingai teisiškai traktuoti panašias ekonomines pasekmes sukeliančius sandorius.

4. Jungtinių veiklų skirstymas koncentracijų kontrolės prasme į visavertiškai ir nevisavertiškai funkcionuojančias taip pat yra objektyviai pateisinamas. Koncentracijų kontrolės tikslas yra „sugaudyti“ tuos sandorius, kurie yra linkę riboti konkurenciją, sukuriant nekonkurencingą rinkos struktūrą. Paprastai ribotu veiklos terminu pasižymintys sutartinio pobūdžio jungtinės veiklos atvejai, bei kaip atskiri rinkos žaidėjai neveikiančios ir todėl kitiems rinkos žaidėjams nei prieš koncentraciją, nei po jos nesukuriančios

konkurencinio spaudimo nevisavertiškai funkcionuojančios įmonės nėra pajėgios kelti didesnių konkurencijos problemų, susijusių su rinkos struktūra. Šie sandoriai konkurencijai pavojingesni tuo aspektu, jog jais gali būti derinamas nepriklausomų šalių konkurencinis elgesys rinkoje, o šių problemų sprendimui yra skirtas būtent konkurencijos draudžiamų susitarimų kontrolės pagal EB Sutarties 81 str. ar Konkurencijos įstatymo 5 str. mechanizmas.

5. Kai kurie Lietuvos teisinio reglamentavimo ypatumai Lietuvos koncentracijų kontrolės srityje, tokie kaip griežtesnės koncentracijose dalyvaujančių subjektų apyvartos skaičiavimo taisyklės, pareižia pranešti ir apie nevisavertiškai funkcionuojančias jungtinės veiklos įmones, sudaro pagrindą manyti, jog vienas iš siekių Konkurencijos tarybos veikloje - sukontroliuoti kuo daugiau rinkoje vykstančių koncentracijų.

6. Jungtinės veiklos susitarimai, kurie patenka į koncentracijų kontrolės sritį, dėl savo ypatumų yra linkę kelti tiek koncentracinio pobūdžio problemas, tiek konkurencijos ribojimo pagal EB Sutarties 81 str. ar Konkurencijos įstatymo 5 str. problemas, todėl kai kurie iš jų gali patekti į Lietuvos institucijų kompetencijos ribas koncentracijų kontrolės srityje (ir būti leidžiami) ir į Bendrijos institucijų kompetenciją konkurencijos draudžiamų susitarimų pagal EB sutarties 81 str. srityje (ir būti pripažinti kaip ribojantys konkurenciją). Nors darbo autorius teisinio reglamentavimo problemų šiuo atveju nemato, kadangi koncentracijų kontrolės ir konkurencijos ribojimo kontrolės EB Sutarties 81 str. ar konkurencijos įstatymo 5 str. prasme tikslai yra skirtingi ir yra vertinami atskiri aspektai, siekiant išvengti nesusipratimų praktikoje, siūlytina Konkurencijos tarybai daugiau dėmesio skirti notofikuotiems pagal koncentracijų kontrolės taisyklės sandoriams, konkurenciją ribojančių susitarimų aspektu. Konkurencijos taryba šioje srityje daugiau turėtų veikti kaip ūkio subjektų patarėjas konkurencijos teisės klausimais, o ne tik skirti pagrindinę dėmesio dalį jau realiai veikiantiems ir gal būt jau sukėlusiems realios žalos sandoriams ir tokiuose sandoriuose dalyvaujančių ūkio subjektų nubaudimui.

7. Konkurencijos teisės 2004 m. reglamentavimo reformomis, panaikinus administracinę išimčių pagal EB Sutarties 81 (3) str. bei Konkurencijos įstatymo 6 d. suteikimo sistemą, nebeliko ir procedūrinės „koncentracijų lengvatos“ toms jungtinėms veikloms, kurios patenka į koncentracijų kontrolės sritį, t.y. šios jungtinės veiklos nebesinaudoja palankesnėmis procedūrinėmis taisyklėmis. Dėl kitos „koncentracijų lengvatos“ dalies, kuri yra susijusi su palankesnio vertinimo testo taikymu koncentracijoms, vienareikšmiškų išvadų kol kas daryti negalima. Iš vienos pusės, Komisija savo išleistuose

teisės aktuose yra deklaravusi, jog ir toliau koncentracijų vertinimą daugiausiai grįs vertinimo testu, be to ir iš Komisijos nagrinėtų bylų matyti, jog šios nuomonės Komisija yra linkusi laikytis ir praktikoje. Tokiu atveju „koncentracijų lengvata“, kiek ji yra susijusi su palankesnio vertinimo testo taikymu išliktų. Iš kitos pusės, Komisijos praktikoje pagal naują Susijungimų Reglamentą dar nebuvo „ant ribos“ balansuojančių atvejų, kai jungtinė veikla dominuojančios padėties nesukuria, tačiau kelia rimtų konkurencijos problemų, todėl nuo to, kokios pozicijos laikysis Komisija ar teismai, priklausys, ar pagal naują Susijungimų Reglamentą (tiksliau jame įtvirtintą SIEC testą) išliks „koncentracijų lengvata“ ir jei taip, tai kokia bus jos apimtis.

Summary

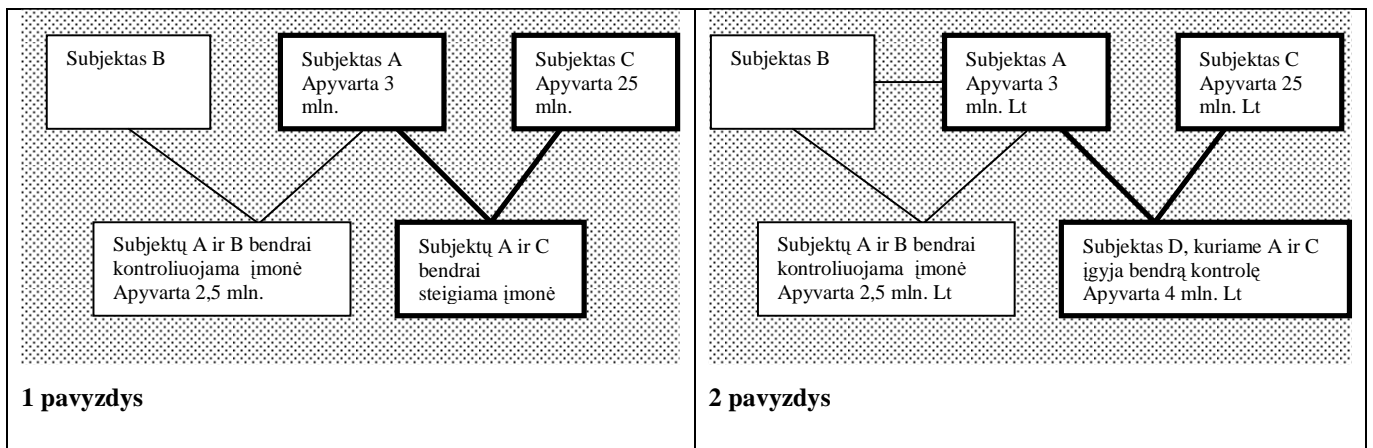
Term joint ventures, as used in international practice, is a term without precise legal definition. It may be described as an arrangement between two or more parties who pool their resources or collaborate in business to achieve common goals and reap mutual profits. Civil code of Republic of Lithuania gives the same status for term joint ventures as collaboration agreements. Moreover the written form of joint venture agreements is obligatory. The main feature of term joint venture in competition law is a joint control, i.e. joint venture must be jointly controlled by all its parents. For the first time the competition law found it necessary to describe term of joint ventures for the purposes of Merger Regulation adopted in 1989. Since then some joint venture agreements, if they satisfy some criteria are caught by merger control rules. These criteria are annual turnovers of concentration subjects, joint control and full-function. Lithuania law, however, does not make difference between full-function and non full-function (or partly function) joint ventures to catch agreements under merger control rules. The distinction is only important for calculation of turnovers. The difference between two kinds of joint venture was of crucial importance, since only full-function joint ventures were subjects to concentration privilege, i.e. subjects of more favourable substantive test and procedural rules. Such legal regulation resulted in awkward effect: full-function joint ventures in business became more desirable than mere collaboration agreements, though the latter are only of limited duration and reserves the larger degree of competition between companies participating in joint ventures. The peculiarities of legal regulation led to more concentrated market structure in Europe. The problem was started to solve in year 2000-2001 after Commission of European Communities adopted a few block regulation exemptions for the collaboration agreements which usually are not detrimental to competition. The situation significantly changed in year 2004 them concentration privilege was abolished for procedural rules. In respect of concentration privilege for applying of substantive test there is no concrete answer. On the one hand competition authorities tend to continue applying more favourable dominance test for those joint ventures which can be described as concentrations. On the other hand, joint ventures which can not be described as a concentrations benefit much from various block exemptions.

Priedas Nr. 1.

Bendrosios subjektų apyvartos skaičiavimo ypatumai jungtinės veiklos vykdymo atvejais pagal Lietuvos ir Bendrijų teisę.

Abu naudojami pavyzdžiai remiasi Konkurencijos įstatymo 10 str. 1 d. įtvirtintais apyvartos kriterijais, t.y. laikoma, kad apie koncentraciją privaloma pranešti, kai joje dalyvaujančių subjektų suminės bendrosios pajamos yra didesnės nei 30 mln. Litų, ir bent dviejų subjektų bendrosios pajamos yra didesnės nei 5 mln. litų.

Koncentraciją sudarantys sandoriai pažymėti ryškesne juoda spalva.

Abiem pavyzdžiuose nurodytais atvejais, vadovaujantis Konkurencijos tarybos naudojamomis apyvartos skaičiavimo taisyklėmis būtų privaloma pranešti apie koncentraciją, tuo tarpu, vadovaujantis Komisijos naudojamomis skaičiavimo taisyklėmis abiem atvejais pranešimo pareiga neatsirastų.

1 pavyzdys. Koncentracijoje dalyvaujantys subjektai yra A ir C.

Pajamų apskaičiavimas pagal Konkurencijos tarybos naudojamas apyvartų skaičiavimo taisykles:

Subjekto A bendroji apyvarta yra 5,5 mln. Lt

Koncentracijoje dalyvaujančių subjektų suminė apyvarta yra $A + C = 5,5 + 25 = 30,5$ mln. Lt

Kiekvieno koncentracijoje dalyvaujančio subjekto apyvarta yra didesnė nei 5 mln. Lt

Pareiga pranešti apie koncentraciją atsiranda.

Pajamų apskaičiavimas pagal Komisijos naudojamas apyvartų skaičiavimo taisykles:

Subjekto A bendroji apyvarta yra 4,25 mln. Lt

Koncentracijoje dalyvaujančių subjektų suminė apyvarta yra $A + C = 4,25 + 25 = 29,25$ mln. Lt

Tik subjekto C apyvarta yra didesnė nei 5 mln. Lt

Pareiga pranešti apie koncentraciją neatsiranda.

2 pavyzdys. Koncentracijoje dalyvaujantys subjektai yra A, C ir D.

Pajamų apskaičiavimas pagal Konkurencijos tarybos naudojamas apyvartų skaičiavimo taisykles:

Subjekto A bendroji apyvarta yra 5,5 mln. Lt

Koncentracijoje dalyvaujančių subjektų suminė apyvarta yra $A + C + D = 5,5 + 25 + 4 = 34,5$ mln. Lt

Dviejų koncentracijoje dalyvaujančių subjektų (subjekto A ir C) apyvarta yra didesnė nei 5 mln. Lt

Pareiga pranešti apie koncentraciją atsiranda.

Pajamų apskaičiavimas pagal Komisijos naudojamas apyvartų skaičiavimo taisykles:

Subjekto A bendroji apyvarta yra 4,25 mln. Lt

Koncentracijoje dalyvaujančių subjektų suminė apyvarta yra $A + C = 4,25 + 25 + 4 = 33,25$ mln. Lt

Tačiau tik vieno subjekto (subjekto C) apyvarta yra didesnė nei 5 mln. Lt

Pareiga pranešti apie koncentraciją neatsiranda.

5. NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai:

Europos Bendrijos teisės aktai:

1. Europos Bendrijos steigimo sutartis (Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2);
2. Europos sutartis, steigianti asociaciją tarp Europos Bendrijų bei jų šalių narių, iš vienos pusės, ir Lietuvos Respublikos, iš kitos pusės (Valstybės žinios, 1998, Nr.: 11-266);
3. 1962 m. vasario 6 d. Reglamentas Nr. 17, OL 13, 1962 (su paskutiniais pakeitimais, padarytais Reglamentu Nr. 59 - OL 58, 1962 7 10, p. 1655/62 ir Reglamentu Nr. 118/63/EEB - OL 162, 1963 11 7, p. 2696/63);
4. 19 December 1984 Commission Regulation (EEC) No 417/85 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to categories of specialization agreements, OL L 53, 1985;
5. 19 December 1984 Commission Regulation (EEC) No 418/85 on the application of Article 85 (3) of the Treaty to categories of research and development agreements, OL L 53, 1985;
6. 1989 gruodžio 21 d. Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL L 395, 1998;
7. 2000 m. lapkričio 29 d. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2659/2000 dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros susitarimų grupėms, OL L304, 2000;
8. 2000 m. lapkričio 29 d. Komisijos Reglamentas (EB) Nr. 2658/2000 dėl Sutarties 81 straipsnio 3 dalies taikymo specializacijos susitarimų grupėms, OL L 304, 2000;
9. 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo, OL L1, 2003;
10. 2004 m. sausio 20 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 139/2004 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės (EB Susijungimų reglamentas), OL L24, 2004;
11. 1994 m. Commission notice on the distinction between concentrative and cooperative joint ventures, OL C385, 1994;

12. 1998 m. kovo 2 d. Komisijos pranešimas dėl koncentracijos sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės, OL C66, 1999;
13. 1998 m. kovo 2 d. Komisijos pranešimas dėl savarankiškų bendrųjų įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl įmonių koncentracijos kontrolės, OL C66, 1998;
14. 1998 m. kovo 2 d. Komisijos pranešimas dėl dalyvaujančių įmonių sąvokos pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C66, 1998;
15. 1998 m. kovo 2 d. Komisijos pranešimas dėl apyvartos skaičiavimo pagal Tarybos reglamentą (EEB) Nr. 4064/89 dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C66, 1998;
16. 2000 m. spalio 13 d. Komisijos pranešimas. Vertikaliųjų apribojimų gairės, OL C 291, 2000;
17. 2001 m. sausio 6 d. Komisijos pranešimas Rekomendacijos dėl EB steigimo sutarties 81 straipsnio taikymo horizontalaus bendradarbiavimo susitarimams, OL C 3, 2001;
18. 2001 m. gruodžio 22 d. Komisijos pranešimas dėl nedidelės svarbos susitarimų, kurie nežymiai riboja konkurenciją pagal Europos bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnio 1 dalį (de minimis), OL L 368, 2001;
19. 2004 m. vasario 5 d. Komisijos gairės dėl horizontalių susijungimų vertinimo pagal Tarybos reglamentą dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, OL C 31, 2004.

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

20. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, Nr.: 74-2262);
21. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (Valstybės žinios, 1964, Nr.: 19-138);
22. Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas (Valstybės žinios, 1999, Nr. 30-856);
23. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl pranešimo apie koncentraciją pateikimo, nagrinėjimo ir bendrųjų pajamų paskaičiavimo tvarkos (su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) (Valstybės žinios, 2000, 38-1084);
24. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimas dėl reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmio poveikio negali itin riboti konkurencijos, patvirtinimo (su vėlesniais pakeitimais) (Valstybės žinios, 2000 Nr.6-176).

Specialioji literatūra:

25. ; COMBEN, Andrew. Joint ventures and shareholder's agreements. Second edition. Tottel publishing, 2005;
26. FAULL, Jonathan, NIKPAY, Ali. The EC Law of Competition. Oxford University Press, 1999;
27. HEWITT, Ian. Joint ventures. Third edition. Sweet and Maxwell Limited, 2005;
28. JONES, Alison, SUFRIN Brenda. EC competition law: text, cases, and materials. Second edition. Oxford University Press, 2004;
29. KORAH, Valentine. Competition Law of the European Community. Matthew Bender and Company, Inc, 2003;
30. REED Stanley Foster, REED LAJOUX Alexandra. The Art of M&A: A Merger Acquisition Buyout Guide. Third edition. The McGraw-Hill Companies Inc., 1998;
31. The international Comparative Legal Guide to Merger Control 2006//Global Legal Group Ltd., 2005;
32. WHISH, Richard. Competition law. Fifth edition. Butterworths, 2003.
33. MOISEJEVAS, Raimundas. Europos Tarybos reglamentu Nr. 1/2003 įgyvendintos Europos Bendrijos konkurencijos teisės reformos analizė // Jurisprudencija, 2006 Nr.3(81).

Praktinė medžiaga:

Teismų sprendimai:

34. 1966 m. liepos 13 d. Europos teismo sprendimas byloje Consten SA and Grundig-Verkauf-GmbH v. Commission, Nr. 56, 58-64;
35. 1973 m. vasario 21 d. Europos Teismo sprendimas byloje Europemballage Corporation and Continental Can Company Inc. v Commission of the European Communities, Nr. 6-72;
36. 1996 m. balandžio 17 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje Société Anonyme à Participation Ouvrière Compagnie Nationale Air France v Commission of the European Communities;

37. 1998 m. rugsėjo 15 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimas sujungtose bylose European Night Services Ltd (ENS), Eurostar (UK) Ltd, formerly European Passenger Services Ltd (EPS), Union internationale des chemins de fer (UIC), NV Nederlandse Spoorwegen (NS) and Société nationale des chemins de fer français (SNCF) v Commission of the European Communities, Nr. T-374/94, T-375/94, T-384/94;
38. 1999 m. kovo 25 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje Gencor Ltd v Commission of the European Communities, Nr. T-102/96;
39. 2002 m. birželio 6 d. Europos teisingumo teismo sprendimas byloje Airtours plc v Commission of the European Communities, Nr. T-342/99;
40. 2002 m. spalio 25 d. Pirmosios instancijos teismo sprendimas byloje Tetra Laval BV v Commission of the European Communities, Nr. T-5/02.

EB Komisijos sprendimai:

41. BT / BS IV/M.425;
42. Electrabel/ Energia Italiana/Interpower COMP/M.3003;
43. E.ON/MOL COMP/M.3696;
44. GEC-Weir Sodium Circulators decision IV/29.428;
45. Go-Ahead/VIA/Thameslink IV / M. 901;
46. Inco/Falconbridge, COMP/M.4000;
47. KLM/Alitalia COMP/JV.19;
48. OMYA/J.M. HUBER PCC, COMP/M.3796;
49. Siemens/VA Tech, COMP/M.3653;
50. TKS/ITW Signode/Titan IV/M.970;
51. TNT/Canada Post IV/M.1;
52. Vacuum Interrupters IV/27.442;
53. Vodafone/Vivendi/Canal Plus COMP/JV.48.

Kita praktinė medžiaga:

54. Green paper on the Review of the Council Regulation (EEC) No 4064/89, COM(2001) 745/6, taip pat pateikiamas internete adresu http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/review/green_paper/en.pdf;

55. OECD Competition issues in Joint Ventures (DAFFE/CLP(2000)33), taip pat pateikiamas internete adresu <http://www.oecd.org/dataoecd/0/33/2379097.pdf>;
56. XXXth Report on Competition Policy, *IP/01/698*, taip pat pateikiamas internete adresu: http://ec.europa.eu/comm/competition/annual_reports/2000/en.pdf;
57. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2004 m. darbo ataskaita, LĮ „Kriventa“, 2005, taip pat pateikiama internete adresu:
<http://www.konkuren.lt/ataskaitos/ataskaitos.htm>;
58. Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2005 m. darbo ataskaita, LĮ „Kriventa“, 2005, taip pat pateikiama internete adresu
<http://www.konkuren.lt/ataskaitos/ataskaitos.htm>

Elektroniniai dokumentai:

59. BAY, Matteo, CALZADO Javier Ruiz and WEITBRECHT Andreas. Judicial review in EU Merger control: recent developments [interaktyvus]. 2007, [žiūrėta 2007-04-03]. Prieiga per internetą:
http://www.globalcompetitionreview.com/ear/07_ejudicialreview.cfm#;
60. European Merger Control – Council Regulation 139/2004 – statistics [interaktyvus]. 2007, [žiūrėta 2007-03-28]. Prieiga per internetą:
<http://ec.europa.eu/comm/competition/mergers/statistics.pdf>
61. Kvebeko provincijos (Kanada) civilinis kodeksas [interaktyvus], žiūrėta 2006-10-12. Prieiga per internetą: <http://www.canlii.org/qc/laws/sta/ccq/20061117/whole.html>;
62. Prancūzijos civilinio kodekso vertimas į anglų kalbą [interaktyvus], žiūrėta 2006-19-12. Prieiga per internetą:
http://www.legifrance.gouv.fr/html/codes_traduits/code_civil_somA.htm.

Travaux préparatoires:

63. 2007 m. balandžio Nr. 4 Lietuvos Respublikos atominės elektrinės įstatymo projektas d., Nr. XP-2144.